

Πανεπιστήμιο και κοινωνία

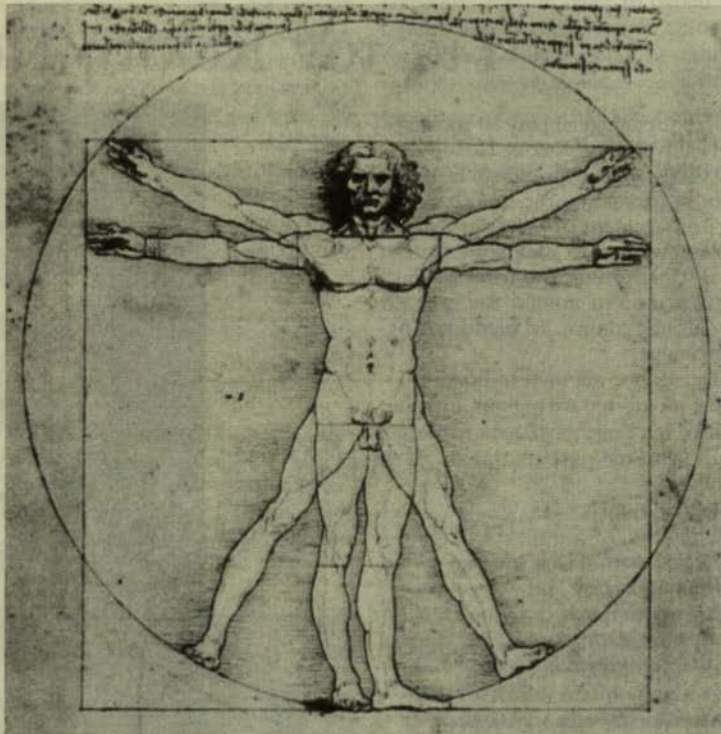
Ν. Μαρκάτος: Κυρίες και κύριοι, σας καλοσορίζω απόψε σε ένα στρογγυλό, όπως λέγεται, τραπέζι, που είναι βέβαια παραλληλεπίπεδο και το οποίο έχει απόψε ως θέμα συζήτησης ένα πολύ σημαντικό ζήτημα: «Πανεπιστήμιο και κοινωνία».

Έχουμε μαζί μας τον κ. Ρόκο, Καθηγητή του Πολυτεχνείου, τον κ. Κριμιά, Καθηγητή του Πανεπιστημίου και τον κ. Βώρο, γνωστό παιδαγωγό και ειδικό των θεμάτων Παιδείας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, να μας πουν τις απόψεις τους για αυτό το τόσο σοβαρό θέμα.

Πριν από λίγα χρόνια, η ενασχόληση με τέτοιου είδους θέματα, αποτελούσε μόδα και ήταν έντονη η συζήτηση γι' αυτά μεταξύ απόμων, ή ομάδων απόμων που αποκαλούσαν τον εαυτό τους, ή τους αποκαλούσαν άλλοι, προοδευτικούς.

Σήμερα όμως, και μόνο το άκουσμα τέτοιων θεμάτων, έχω την αίσθηση ότι προκαλεί σε αρκετό κόσμο, αν όχι μη εξωστρεφόμενα μειδιάματα; τουλάχιστον ερωτηματικά για τη σχολικότητά τους, ή και για την δογματική αναχρονιστικότητά τους. Αυτών που ακόμα επιμένουν σε τέτοια θέματα.

Νομίζω όμως, ότι υπάρχει μια άλλη ομάδα, στην οποία ανήκω, που δεν θεωρούμε ότι είναι αναχρονιστικό το θέμα: «Πανεπιστήμιο και κοινωνία». Αμιταρεχόμενος λοιπόν τα όποια, και σίγουρα αρκετά, αρνητικά των παρελθουσών συνηθειών και πρακτικών, θεωρώ ότι το προς συζήτηση θέμα, εί-

χει, έχει και θα έχει τη μεγάλη του σημασία.

Η προσέγγισή του όμως σήμερα, είναι δυο φορές δύσκολη. Πρώτον γιατί βρισκόμαστε σε μια δίνη μεγάλων και ταχύτατων αλλαγών στον οικονομικό, στον πολιτικό και στον κοινωνικό τομέα, που κάνουν δύσκολη την έκφραση σίγουρων απόψεων για το πανεπιστήμιο και για την κοινωνία.

Και δεύτερον, γιατί οι παλιές γενικές θεωρίες δεν έχουν ακόμα εμπλουτιστεί με κάτι το καινούργιο. Ο Χούμπολτ έλεγε, για παράδειγμα, ότι το πανεπιστήμιο είναι ο χώρος όπου η κοινωνία στοχάζεται τον εαυτό της. Είναι άραγε έτσι και σήμερα; Ή πρέπει να είναι έτσι;

Η οργάνωση των ανθρώπων σε κοινωνία, ανέκαθεν, από την πρωτόγονη εμφάνισή της μέχρι τις σύγχρονες ώριμες μορφές της, ανακάλυπτε λειτουργίες που το ένστικτο στην αρχή και η γνώση κατόπιν, καθιέρωνε και έτσι δημιουργούσε τις κατεστημένες δομές.

Με τη ροή της ιστορίας όμως, όταν το δυναμικό της κοινωνίας αισθανόταν να παγιδευτεί στις κατεστημένες δομές, αντιδρούσε, επαναστατούσε και δημιουργούσε νέες αξίες. Έφερνε νέα οργάνωση, καταλλήλοτερη για τις τρέχουσες ανάγκες.

Έτσι, αναπτύχθηκαν και εγκαταλείφθηκαν θρησκείες, πολιτικές κοσμοθεωρίες, κοινωνικά συστήματα και ηθικές αξίες. Είναι όμως αξιοπροσεκτο, ότι ορισμένες λειτουργίες φαίνεται να είναι αιώνιες, ή τουλάχιστον, για να μην είμαστε απόλυτοι, έχουν διατηρηθεί μέχρι σήμερα.

Η τάση της κοινωνίας να αναπαράγεται, ο μέχρις εσχάτων αγώνας για την ελευθερία, οι δεσμοί και η νοσταλγία για την πατρίδα, είναι παραδείγματα τέτοιων διεργασιών. Αθάνατη ακόμα λειτουργία φαίνεται να είναι και η δημιουργία παράδοσης, καθώς και η μεταφορά της γνώσης στις επερχόμενες γενεές.

Είναι για το λόγο αυτό νομίζω, που μετά τη μητριάχια, όταν η κοινωνία

Πρακτικά της συζήτησης που έλαβε χώρα στις 13/10/92 στο πλαίσιο της Β' Πολιτιστικής Πανεπιστημιάδας, υπό την γενική θεματική ενότητα «Η τεχνολογία στην Κοινωνία». Συνομιλητές στο στρογγυλό τραπέζι ήταν ο Ν. Μαρκάτος, Πρόεδρος του ΕΜΠ, ο Γ. Κριμιάς, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο Δ. Ρόκος, καθηγητής του ΕΜΠ και ο Φ. Βώρος, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

είχε πια τόσα αγαθά ώστε να αρχίσει να δημιουργεί απόθεμα, και η διαχείριση άρχισε να γίνεται σύνθετο ζήτημα, τότε η εξουσία άρχισε να περνά στα χέρια των προσηνέτερων μελών που διαθέτουν τη γνώση. Οι σοφοί, οι μάγοι, οι δημογέροντες, οι τεχνοκράτες κατείχαν έκτοτε και κατέχουν πάντα μια ξεχωριστή θέση στην κοινωνία.

Η οργανωμένη μορφή μετάδοσης της πείρας και της γνώσης, η εκπαίδευση, έχει με τη σειρά της καθοριστική συνεισφορά στην κοινωνική εξέλιξη. Ιδιαίτερη θέση στη διαδικασία αυτή έχει το πανεπιστήμιο. Όχι επειδή διακινεί γνώσεις ανωτάτου επιπέδου, ή επειδή διαμορφώνει στελέχη της κοινωνίας· γιατί υπό το πρίσμα αυτό και η πιο απλουστευμένη εκπαίδευση από τα μικρά χρόνια του ανθρώπου από το δημοτικό, ή ακόμα και η αγωγή στο σπίτι, έχουν εξίσου μεγάλη βαρύτητα για το άτομο. Επειδή ασφαλώς συντελούν στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης και συμπεριφοράς του νέου ανθρώπου.

Η ιδιαιτερότητα του πανεπιστημίου έγκειται στο γεγονός ότι είναι ένας χώρος στον οποίο παράγεται πρωτογενής γνώση. Συντελεστές της δημιουργίας αυτής είναι οι καθηγητές και οι σπουδαστές που αλληλεπιδρούν σαν μια ενότητα, συνυφασμένοι με την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία ζουν, αλλά και με την παγκόσμια κοινότητα των ομοειδών επιστημόνων.

Η γνώση είναι δύναμη. Και όσοι αγωνίζονται για να την προάγουν αισθάνονται δυνατοί. Η έρευνα, η αναζήτηση της αλήθειας, πλάθει χαρακτήρες με καθαρή και ελεύθερη σκέψη. Άτομα που γίνονται δέκτες των κοινωνικών μηνυμάτων και προσεγγίζουν με ευαισθησία τα κοινωνικά προβλήματα. Δεν είναι τυχαίο ότι στους κοινωνικούς αγώνες έχουν πρωτοστατήσει τα μέλη του Πανεπιστημίου, φοιτητές και δάσκαλοι, όχι μόνο τα τελευταία χρόνια αλλά και παλιότερα, όταν ακόμα η προέλευσή τους ήταν από κοινωνικές τάξεις που δεν είχαν κανέναν λόγο να αγωνιστούν. Αυτό το γεγονός το θεωρώ πολύ σημαντικό. Ο ρόλος αυτός του πανεπιστημίου, αυτή η ουσία του, συνεπάγεται και ιδιαίτερες απαιτήσεις, δηλαδή τις ευθύνες των δασκάλων· απαιτεί όμως και ευαισθησία εκ μέρους της πολιτείας.

Ο δάσκαλος πρέπει να βιώνει τις αξίες για τις οποίες έχει ταχθεί να αποτελέσει πρότυπο. Η πολιτεία, οφείλει να υποστηρίζει τις ακαδημαϊκές διεργασίες θεσμικά, ηθικά και υλικά. Είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία ενός πλαισίου, όπου ανεμπόδιτοι οι συντε-

λεστές της πανεπιστημιακής κοινωνίας θα ζουν και θα εργάζονται. Πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι ο ρόλος της δεν είναι απλώς να κάνει χρήση της εξουσίας για να επιβάλλει θεσμούς και κανονισμούς αποδοτικότερης διαχείρισης.

Η αποστολή της δεν είναι να ελέγχει με τη ρομφαία, την τήρηση των προθεσμιών και των λοιπών γραμμάτων του νόμου. Έχει προορισμό να αναπτύξει σχέσεις εμπιστοσύνης. Να καλλιεργήσει το αίσθημα της ασφάλειας, να δώσει κίνητρα, να αναγνωρίσει την προσφορά.

Είναι καθήκον της να δεχτεί τα μηνύματα του πανεπιστημίου που συχνά ακούγονται αγωνιώδη. Μόνο μια τέτοια σκόπευση συναντά την ουσία του ζητήματος «πανεπιστήμιο και κοινωνία» και δημιουργεί τις προϋποθέσεις να πάρουν φοιτητές, δάσκαλοι και εξουσία το δρόμο που τους πρέπει.

Εγώ βεβαίως δεν είμαι ειδικός επί της κριτικής της κοινωνίας, και το θέμα αυτό με ξεπερνά. Ελπίζω να βρεθεί κάποτε μια ομάδα επιστημόνων που θα αναλάβουν να μελετήσουν σε συγκριτική βάση, δηλαδή στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τόσο το γενικό θέμα «πανεπιστήμιο και κοινωνία», όσο και ειδικότερα τη συσχέτιση του πανεπιστημίου μας με τους άλλους κοινωνικούς φορείς. Δηλαδή, την κρατική εξουσία, την πολιτική εξουσία, τα πολιτικά κόμματα, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς φορείς, τα εργατικά συνδικάτα, τα επιμελητήρια, τους επιστημονικούς και πολιτιστικούς συλλόγους, τα διάφορα σωματεία, τους οικονομικούς φορείς (βιομηχανία, εμπόριο, τράπεζες), τους φορείς στήριξης του κράτους

(Δικαιοσύνη) και παραγωγής ιδεολογίας (Εκκλησία, εκπαίδευση, μέσα πληροφορικής).

Εάν δεχτούμε ως αποστολή του πανεπιστημίου την ανάπτυξη, μετάδοση και παραγωγή της επιστήμης, με τη διδασκαλία και την έρευνα, και την καλλιέργεια υψηλής κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης σε όλα τα μέλη του, άρα και την εξύψωση του πολιτιστικού επιπέδου του λαού, τότε πρέπει να εξεταστεί σε ποιο βαθμό το πανεπιστήμιό μας ανταποκρίνεται στην παραγωγή γνώσεων; άρα είναι ένα επιστημονικό κέντρο, καθώς επίσης και σε ποιο βαθμό, με την εκπαιδευτική του λειτουργία, μεταδίδει επιστημονικές γνώσεις, ή έχει τον χαρακτήρα μιας απλής επαγγελματικής σχολής. Βέβαια, τόσο η μία όσο και η άλλη λειτουργική αποστολή του πανεπιστημίου εξαρτώνται κυρίως από το εκάστοτε πολιτικό σύστημα, διότι η επιλογή των σκοπών και των τομέων της έρευνας, καθώς και η χρηματοδότησή τους, προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό άμεσα ή έμμεσα από την πολιτεία.

Έτσι, ο χαρακτηρισμός του πανεπιστημίου ως ναού της επιστήμης, του ακοινωνικού και α-πολιτικού θεσμού του οποίου η μόνη κοινωνική λειτουργία είναι αυτή του φάρου που φωτίζει την έξω από αυτό κοινωνία, δεν έχει πιστευώ καμία βάση.

Το ίδιο ισχύει και για τον «σοβαρό» α-πολιτικό πανεπιστημιακό δάσκαλο και ερευνητή. Ο α-πολιτικός επιστήμονας, ο εσφαλμένα και εκ του πονηρού λεγόμενος τεχνοκράτης, είναι ο επιστημονικά και πολιτικά ανειθνητός επιστήμονας που είναι διαθετιμένος να προσφέρει, έστω και ασυνείδητα, άκριτα τις γνώσεις του στην οποιαδήποτε

ποτε πολιτική εξουσία (βλέπε 7ετία της δικτατορίας στην Ελλάδα). Είναι φανερό πως από τη στιγμή που ο επιστήμονας εξυπηρετεί συγκεκριμένο πολιτικό σύστημα, με την έννοια του συνθέματος των κοινωνικών δομών, όπως αυτές προσδιορίζονται από τη συγκεκριμένη κρατική εξουσία, δεν ενεργεί α-πολιτικά, αλλά με έκδηλες πολιτικές συνέπειες. Όχι βεβαίως στα πλαίσια του προγράμματος κάποιου πολιτικού ή κομματικού σχηματισμού, αλλά στα πλαίσια του συνολικού, αφηρημένου πολιτικού φαινομένου.

Υστερα απ' αυτές τις επισημάνσεις, νομίζω ότι θα πρέπει να πω ότι το γνωστό, σε μένα τουλάχιστον, ελληνικό πανεπιστήμιο επιδρά, επηρεάζει και διαμορφώνει ελάχιστα την ελληνική κοινωνία. Επηρεάζεται όμως τα μέγιστα από την ελληνική πολιτική ειδικότερα, και από την ελληνική κοινωνία γενικότερα. Εξ ου και το γεγονός ότι το πανεπιστήμιο είναι μικρογραφία της κοινωνίας, ή το είδωλο της ελληνικής κοινωνίας με όλα τα θετικά και τα αρνητικά.

Μέχρι τον 20ο αιώνα, κανένα κοινωνικό σύστημα δεν μπορούσε να περιλαμβάνει περισσότερα από μια χούφτα άτομα με πανεπιστημιακή μόρφω-

ση. Ακριβώς επειδή στο πέρασμα των χρόνων είχε διαμορφωθεί και υπήρξε επί μακρόν μια βαθιά ριζωμένη αντίληψη ότι η ανώτερη μόρφωση ισοδυναμούσε με ανταγωνιστικότητα. Είναι πανάρχαιο το αξίωμα ότι ακόμα και μια περιορισμένη σε ένταση και έκταση παιδεία, θα ωθήσει το άτομο να εγκαταλείψει το φτυάρι και να στραφεί σε κάποιον άλλον είδος εργασιών.

Ο όρος άλλωστε school στα αγγλικά και ο οποιοδήποτε άλλος όρος σε οποιασδήποτε άλλη γλώσσα, προέρχεται από το ελληνικό «σχολή» που σημαίνει ελεύθερο χρόνο, αν είναι δυνατό!

Μια από τις θεμελιακές λειτουργίες του πανεπιστημίου είναι η συμβολή του στην διατήρηση, στη μετάδοση και τη διεύρυνση του πολιτισμού και της κουλτούρας. Μεταβιβάζοντας τις γνώσεις στην επόμενη γενιά, το πανεπιστήμιο βοηθά στη διατήρηση της οργανωμένης κοινωνικής ζωής. Μολονότι τα πανεπιστήμια βεβαίως δεν μπορούν να επικαλεστούν το μονοπώλιο στην παραγωγή, στη διατήρηση και τη μετάδοση γνώσεων, είναι αλήθεια ότι αποτελούν το επίκεντρο πνευματικών, επιστημονικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων.

Κι αυτό ακριβώς συμβαίνει επειδή η αλματώδης πρόοδος της γνώσης έχει καθιερώσει το πανεπιστήμιο ως φυτόριο νέων προσπαθειών, αλλά και ως συντηρητή της παράδοσης. Όπως είχε γράψει χαρακτηριστικά ο Κλαρκ, τα πανεπιστήμιά μας είναι οι φύλακες του πνευματικού κεφαλαίου της ανθρωπότητας.

Να δούμε τώρα, πώς κανείς θα μπορούσε να συνδέσει μετά από όλα όσα είπα, τα οποία είναι και πολιτικά είναι και κοινωνικά, το πανεπιστήμιο με την κοινωνία. Και θα ξεκινήσω λέγοντας ότι το πανεπιστήμιο στην Ελλάδα είναι μια παρεξηγημένη οντότητα, που ίσως με την εξαίρεση του Μετσοβίου Πολυτεχνείου, νομίζω, δεν δημιουργεί κοινωνικούς προβληματισμούς και κραδασμούς, αλλά και δεν επιλύει θεμελιακά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ακριβώς επειδή ζει μέσα και συντηρείται από τους πόρους του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος, ενώ δεν είναι δεμένο οργανικά μ' αυτό.

Υπάρχει άραγε μέσα στο γενικότερο θεωρητικό προβληματισμό μια απλή συνταγή ή έστω μια επίσης απλή, απλοϊκή ίσως απάντηση στο ερώτημα τί πρέπει να γίνει για να ενταχθούμε οργανικά μέσα σ' αυτή την κοινωνία; Θα πω μερικά ενδεικτικά παραδείγματα:

- Να ανοίξουν οι πύλες των πανεπιστημίων σε επιλεγμένες πολιτιστικές δραστηριότητες της Κοινότητας στην οποία ανήκει.
- Να θεσπιστούν εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα εδραιώσουν τη σύζευξη του πανεπιστημίου με επιχειρήσεις και οργανισμούς, όπως σεμινάρια, συμπόσια, ημερίδες. Να θεσπιστούν προγράμματα διακεκομμένων επισκεπτιών ομιλητών από πρόσωπα των τοπικών δήμων και κοινοτήτων (Επιχειρηματίες, καλλιτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες κλπ).
- Να δημιουργηθούν πιθανότητες συμμετοχής φοιτητών σε κοινωνικά προγράμματα (όπως τα Κέντρα Νεότητας, τα ΚΑΠΗ, φιλανθρωπικά ιδρύματα κλπ., πάντα με την επίβλεψη μελών του ΔΕΠ).

Εν όψει της αυξημένης δραστηριότητας των Πανεπιστημίων σε προγράμματα της ΕΟΚ, ίσως ήρθε ο καιρός να προβληματιστούμε συνολικά και συλλογικά πάνω στο θέμα των σχέσεών μας με το ευρύτερο κοινωνικό σύστημα, αλλά και με τις υποδομές με τις οποίες βρισκόμαστε σε άμεση γειτνίαση.

- Η διδασκαλία μέσα στα πανεπιστήμια είναι ο πρώτος τρόπος με τον οποίο το πανεπιστήμιο συνδέεται με την κοινωνία. Νομίζω ότι το πανεπιστήμιο οφείλει να καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό και την αποδοτικότητα των μεθόδων διδασκαλίας και των εκπαιδευτικών λειτουργιών του. Το ανοιχτό Πανεπιστήμιο είναι συναφές θέμα και θα βοηθήσει στη σύνδεση. Είναι γνωστό ότι οι πάλαι ποτέ γενικές σπουδές έχουν περιθωριοποιηθεί με την ορμητική ροή προς την εξειδίκευση και την ανστηρή περιχαράκωση των επιμέρους κλάδων και κατευθύνσεων. Αυτό κατά τη γνώμη μου, οδηγεί σε πάρα πολλές κοινωνικές στρεβλώσεις, που βεβαίως οφείλουμε να τις αντιμετωπίσουμε έγκαιρα και αποτελεσματικά μέσα στα πανεπιστήμια. Τα πανεπιστήμια όμως αυτή τη στιγμή, δεν έχουν τα μέσα να προσφύγουν σε τέτοιον είδος διεργασίες όπως οι παραπάνω. Και νομίζω ότι το ανοιχτό πανεπιστήμιο είναι ένας θεσμός που προσελκύει το ενδιαφέρον κοινωνικών φορέων, όπως είναι οι δήμοι, οι εργατικές και επαγγελματικές ενώσεις, τα επιμελητήρια κλπ.
- Πανεπιστημιακές εκδόσεις. Προφανώς υπάρχει ανάγκη για αναβάθμιση της εκδοτικής δραστηριό-

τητας των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Και δεν αναφέρονται μόνο στην παραγωγή συγγράμμάτων και τη διοχέτευσή τους σε φοιτητές, αλλά και στην κυκλοφορία βιβλίων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών σε θέματα εκλαϊκευμένης επιστήμης με προορισμό την ευρύτερη κοινωνία. Αλλά ακόμα και σε άλλα θέματα καλλιτεχνικά, πολιτιστικά, ανθρωπιστικά, που πρόσχονται μέσα από τα ίδια τα πανεπιστήμια. Το θεωρώ αυτό μια πολύ σημαντική δραστηριότητα προς την κατεύθυνση της σύνδεσης πανεπιστημίου και κοινωνίας.

- Κοινωνικές υπηρεσίες. Οι δυνατότητες που παρέχει η αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εκτείνονται και στο ευρύτερο φάσμα της πάσης φύσεως εκπαίδευσης π.χ. στη μέση εκπαίδευση, στη διαρκή επανεκπαίδευση και στον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Νομίζω ξανά ότι τα ιδρύματα θα πρέπει να βοηθήσουν τόσο τη μέση εκπαίδευση, όσο και την μετεκπαίδευση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

- Παροχή υπηρεσιών προς τρίτους. Πέραν του ότι αυτή η δραστηριότητα αποτελεί μια πρόσθετη πηγή εσόδων για τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας και τα πανεπιστήμια, συνιστά επίσης και ενεργό σύζευξη με τη βιομηχανία και τον τομέα των υπηρεσιών.

Η έξοδος των πανεπιστημίων στην αγορά, οφείλει βεβαίως να πραγματοποιηθεί υπό ελεγχόμενο καθεστώς, γιατί πρέπει να διασφαλιστεί ο αυτοκαθορισμός των διευρυμένων δραστηριοτήτων τους, ανάλογα με τον εσωτερικό σχεδιασμό τους, τη ζήτηση της αγοράς και τις δυνατότητες που διαθέτουν για τη διεύρυνση των υπηρεσιών, και την τυχόν υιοθέτηση νέων επιστημονικών κατευθύνσεων.

- Η δημοσιότητα, η επέκταση των ενδιαφερόντων της κοινής γνώμης πέρα από τους κοινωνικούς τομείς δημοσιότητας με τη συνήθη δημοσιογραφική κάλυψη, νομίζω ότι αποτελεί επίσης υλοχρέωση του πανεπιστημίου.

Ο λαός ενδιαφέρεται για επιστημονικά θέματα. Τα θέλει όμως εκλαϊκευμένα. Νομίζω ότι η Ελλάδα έχει αρχίσει να κάνει δειλά κάποια τέτοια βήματα, αλλά παρ' όλα αυτά, όπως όλοι βλέπετε, η κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης των διαφόρων σημείων,

συμποσίων κλπ., είναι ανύπαρκτη. Η τηλεόραση δείχνει τον παπά, τον υπουργό και τον πρώτο ομιλητή, που δεν ακούς τι λέει, και μ' αυτά τελειώνει και η κάλυψη του συμποσίου!

Στην ουσία, πιστεύω ότι αυτή η κάλυψη είναι ένα άλλοθι δημοσιότητας που οφείλει να αποκατασταθεί από μια πληρέστερη και τεκμηριωμένη πληροφόρηση με συζητήσεις, συνεντεύξεις και επί της ουσίας παρουσίαση των αντικειμένων του κάθε συνεδρίου. Και επιμένω, ότι κάποια τέτοια δειλά βήματα έχουν αρχίσει να γίνονται και στον τόπο μας.

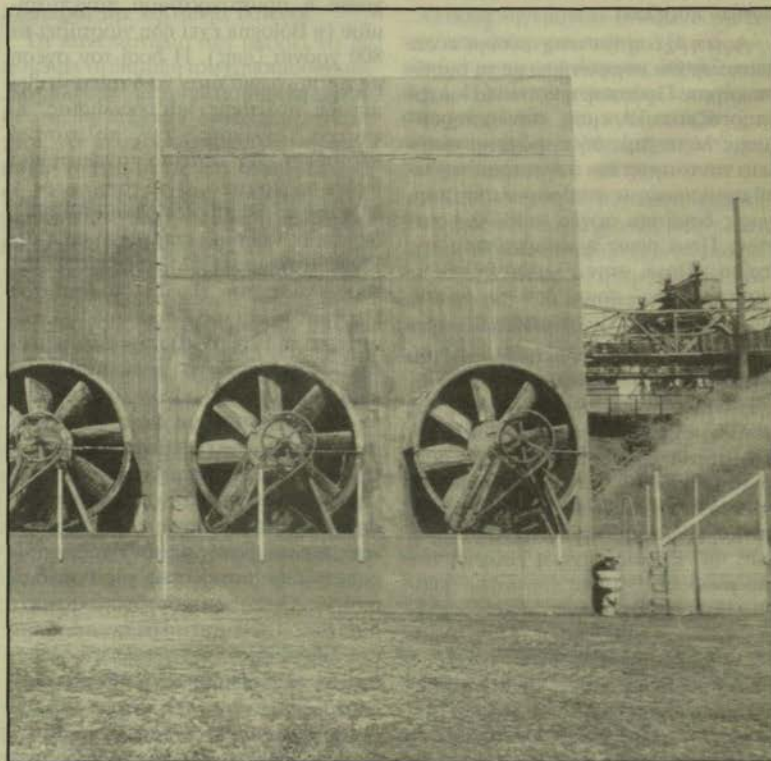
- Τέλος, η παρουσία μας στο εξωτερικό. Ο κόσμος έχει μικρύνει πάρα πολύ. Η παρουσία των ελληνικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό είναι ευκαιριακή και ασυντόνιστη. Και μέχρι στιγμής επαφίεται στις πρωτοβουλίες μερικών ερευνητικών ομάδων με υψηλό βαθμό διεθνούς παρουσίας. Η κατάσταση αυτή είναι δυνατόν να μεταβληθεί, αν αναβαθμιστεί η σχετική δραστηριότητα, με την για παράδειγμα, με την κυκλοφορία ξενόγλωσσων επετηριδίων, έκδοση διεθνών επιστημονικών περιοδικών από κοινοπραξία τμημάτων ελληνικών ΑΕΙ, κυκλοφορία όλων προγραμμάτων σπουδών μας

στο εξωτερικό, διοργάνωση καλοκαιρινών σχολείων, συναντήσεων εργασίας, και συνεδρίων στην Ελλάδα. Και προς αυτή την κατεύθυνση γίνεται ήδη σαφής προσπάθεια.

Εδώ θα ήθελα να σταματήσω. Θα μπορούσα να πω και πολλά άλλα πράγματα. Βεβαίως, δεν πρόσφερα καμιά προβλήματα, απλώς άρχισα να αναφέρω λέγοντας μερικές κατευθύνσεις με τις οποίες νομίζω ότι το πανεπιστήμιο θα μπορούσε να προσφέρει την δικιά του συμβολή στο θέμα αυτό που λέγεται σύνδεση του πανεπιστημίου με την κοινωνία.

Γ.Η. Κριμπάς: Θα καταθέσω τις σκέψεις μου, που χαρακτηρίζω αμέσως συγκυριακές, δηλαδή σχετισμένες με την αλλοιωτική εμπειρία των τελευταίων χρόνων και την άμηση προσπάθεια. Ο όρος «συγκυρία» υπαισθητοποιείται ποιοτικά στο θέμα μας γιατί αφορά στο νόημα που δίνουμε στον όρο «κοινωνία».

Η επιστημολογική απροσδιοριστία του όρου είναι γνωστή. Προτείνω ότι, στην τωρινή συγκυρία, η έννοια είναι επεικώς ανυπόστατη. Αυτό, πιστεύω, είναι αντανάκλαση της βαθειάς κρίσης, της συγκυρίας καμψής, που χαρακτηρίζει όλο το δυτικό κόσμο. Θα αναφέρω ακραίο αλλά ενδεικτικό παράδειγμα προβληματισμού που ανα-

δεικνύει το κρίσιμο στοιχείο, τη συγκεκριμένη αναντιστοιχία οικονομίας και πολιτικής, που η αμοιβαία διεργασία τους παράγει αυτό που συνήθως λέγεται κοινωνία: ζητείται να ευρεθούν τρόποι ώστε το οικονομικό σκέλος, η οικονομία της αγοράς, να προστατευθεί από την πολιτική. Στην πρωτότυπη γλώσσα του, ο προβληματισμός ξεγυμνώνει την ακρότητά του: politician proof market economics - όπως λέμε water proof για το κοινό αδιάβροχο. Να γίνει η οικονομία αδιάβροχη έναντι της πολιτικής, δηλαδή του λαού. Ο ρόλος της πολιτικής προφανώς είναι να εξουδετερώσει τον λαό. Ο όρος «κοινωνία» παρέρχεται.

Άρα η σχέση που ανιχνεύουμε είναι δύσκολη. Θα συμφωνήσω με τη διαπίστωση του Πρύτανη: η κοινωνία «μας» επηρεάζει πολύ, εμείς «την» επηρεάζουμε λίγο. Δηλαδή παράγεται απόλεια ταυτότητας του συγκεκριμένου από την όσμωση με αυτό το μαλάκιο που, χωρίς δομή και αρχές, εισβάλλει παντού. Ποια όμως η ιστορικότητα της σχέσης; Ποιοι στην Ελλάδα θέλαν το Πανεπιστήμιο, ποιοί δεν το θέλαν; Πως έρχεται το Πανεπιστήμιο;

Αυτό που ζητούσαν οι άνθρωποι του Αγώνα και είχε αρνηθεί η Πολιτεία, εγκαινιάζεται με ξένη επέμβαση, ως αυταρχική επιβολή του διαφωτισμού. Και στη συγκυρία του παράγει, μαζί με τον εθνικισμό, την πολιτιστική αντίδραση. Είναι το πρώτο από τα θεσμικά κατασκευάσματα της κοινωνίας που αλώνεται. Επικυρίαρχη η επιλογή του στο γλωσσικό ζήτημα, που κατασκευάσε. (Είδα πρόσφατα τετράδιο - δεφτέρι, διφθέραν, εντέρ, πήγε στους Άραβες και στο γυρισμό έγινε τεφτέρι - εμπόριου, με εγγραφές σε άριστη δημοτική γλώσσα ως μια χρονιά, με μετάφραση στην καθαρεύουσα από τη χρονιά εκείνη και μετά).

Μέχρι την Ανόρθωση. Από το '11 μέχρι το '32 («Οργανισμός του Πανεπιστημίου Αθηνών») κτίζεται το διάδοχο, αστικό πανεπιστήμιο που, σωρευτικά εκφυλιζόμενο, προσφέρεται στη νέα συγκυρία για την τομή του '82 («Νόμος - Πλαίσιο»). Είναι μοναδικό κοινωνικό φαινόμενο στον τόπο μας μακρόσυρτου εκφυλισμού σε θεσμικό πλαίσιο αμετάβλητο επί 50 χρόνια και, ως εκ τούτου, εργαστηριακό αντικείμενο για τη σχέση πανεπιστημίου - κοινωνίας, που μας απασχολεί. Τι είναι - ήταν - το δικό μας «αστικό» πανεπιστήμιο;

Δεν είναι κληρονόμος του φεουδαρχικού ή αριστοκρατικού πανεπιστημίου (η Bologna έχει ήδη γιορτάσει τα 800 χρόνια ζωής). Η δική του σχέση με την κοινωνία ήταν να διαμεσολαβεί μεταξύ πολιτικής και εκκλησίας, έφτιαχνε αυλικούς, την πολιτιστική πλαισίωση. Από αυτό το πανεπιστήμιο βγήκε το κρατικό, αυτό που έφερε ο Mauger: το κρατικό να γίνει αστικό, να πλαισιώσει και όχι μόνο να στελεχώσει το αστικό κράτος, να διαμεσολαβήσει ανάμεσα στο φιλελεύθερο κράτος και την οικονομία της αγοράς, να δημιουργήσει υποκατάστατο κοινωνικό υπόβαθρο εγχώριας αστικής τάξης, συγγενούς και συμβατής με τον ανεξάρτητα και πρότερα αστικό περίγυρο της διασποράς. Ο εκφυλισμός του πανεπιστημίου αυτού συναρτάται με την παρακμή των δύο σκελών της σχέσης: η εγχώρια αστική τάξη ηττήθηκε, η διασπορά επέστρεψε στον φιλελληνισμό της. Η απόβουλη φωνή του πανεπιστημίου έμεινε λειψή. Και η κοινωνία εισέβαλε.

Πρώτα από τα κάτω, με την αύξηση των εισακτέων (ίσως η αρχή να οφείλεται στον Λογοθετόπουλο, που έδωσε τη φοιτητική ιδιότητα σε κληρωτούς, τυπικό προσόν στα μάτια των Γερμανών για να έχουν δικαίωμα στο τότε βοήθημα, τη μοτομπότα). Ύστερα με τον πολλαπλασιασμό των Εδρών και την παράλληλη αλλοίωση των κανόνων ανέλιξης. Παράδοξα, μέσα από την μικροϊδιοκτησιακή αναπαραγωγή της Έδρας, το πανεπιστήμιο γινόταν όλο και πιο φεουδαρχικό στην κορυφή του ενώ, παράλληλα, στη βάση του γινόταν πιο μαζικό, δυνητικά δημοκρατικό.

Το παράδοξο γινόταν όμως παράλογο στη συγκυρία της πολιτικής και της οικονομίας. Η πολιτική εισέβαλε στην Έδρα, ήδη από το '35, σαφώς από το '36, κατά συνέχεια ως το '74 ενώ, πάντα παράλληλα, την κατέγραφε ο έλεγχος της φοιτητικής βάσης.

Η Έδρα ήταν αλλοίθωρα επιλεκτική, εκ προοιμίου κλειστή στο ήμισυ αν όχι στα δύο τρίτα των πολιτικών προδιαθέσεων. Το κράτος τη δεξιάς προστάτευε την Έδρα από την κοινωνία και την πολιτικής της. Αποτέλεσμα η ποιότητα αναπαραγωγής της Έδρας να υποφέρει - καθώς ο πληθώραριθμος αυξανόταν - από την εισβολή του προστατευόμενου πληθείου δεξιού στοιχείου. Στην κυρίαρχη αντίδραση του κρατικού προ-Βενιζελικού πανεπιστημίου το υποκατάστατο αντίδοτο ήταν η βλακώδης μικρόνοια. Έδρα με ανθρωπιά δε στέκεται (ξένος, φυσικά νομπελιστας, δια λόγους δημοσίων σχέσεων φιλοξενηθείς, εκάγγασε όταν εδρούσαν είδος του εδήλωσε: ήμιον κοομήτωρ, ως αρχαιότερος). Όσο για την οικονομία, ελανέχεται στην αλήθειά της η ρήση του Βενιζέλου: «... Δημοσία εκπαίδευσις, ήτις θα έλεγε τις ότι κύριον έχει προορισμόν να εκτρέφει, δι' ανεπαρκούς, άλλως τε, μορφώ-

σεως τροφίμων του προϋπολογισμού, ανικάνους δια κάθε άλλο πλουτοπαραγωγικών επάγγελμα...» (Ομιλία στην πλατεία του Συντάγματος, 5η Σεπτεμβρίου 1910).

Και έχομαι η ενδιαφέρουσα ρήξη του '82. Επιχειρεί και κατά την κρίση μου κατά το 95% επιτυγχάνει, καταφέρει να δικαιώσει την παρέμβαση της πολιτικής, με σκοπό την επανασύνδεση του πανεπιστημίου με την κοινωνία, διότι την εκχωρεί στους φορείς της πανεπιστημιακής κοινότητας. Μεταφέρεται έτσι η ωπτική δύναμη της προόδου, που ενσωματώνει το αίτημα της κοινωνίας προς το πανεπιστήμιο και το αίτημα της πανεπιστημιακής κοινότητας προς την πολιτεία, μέσα στα όργανα διοίκησης του πανεπιστημίου. Το λέγω αυτό και τώρα, ύστερα από 10 χρόνια υποβοσκόντων και βροντοδών mea culpa, ποτέ τεκμηριωμένων εν τη θλίψη των. Σε τί, όμως, συνίσταται το οριακό αλλά κρίσιμο αρνητικό 5%;

Το όνομα του είναι η ανεπαρκεία ηγεσίας, μάλλον ηγεσιών. Ηλασθή ελλείμα εσωτερικών όσο και εξωτερικών κοινωνικών συντεταγμένων ανάδειξης, στήριξης και ελέγχου ηγεσιών. Το πανεπιστήμιο έτι πλέον παρακολούθησε την πολιτική συγκυρία. Διαβατάριξη η περίοδος της ρήξης, άνοιξε το διάβα στη διαβίωση των τρωατικών. Ήδη απέληξε στην ολοκλήρωση της αντίθετης τομής. Το πανεπιστήμιο ενσωματώνεται στη δημόσια διοίκηση, είναι μιά απλή δημόσια υπηρεσία. Η συμβολική ρήξη συντελείται με την ψήφιση, αβρόχοις ποσί, σε θερινό τμήμα της Βουλής με τη διαδικασία του επείγοντος, νομοθετήματος που απονευρώνει το πανεπιστήμιο στη σχέση του με την κοινωνία. Φυσικά, η κοινωνία αδιαφορεί.

Ήταν μεταβατικό πανεπιστήμιο, εκείνο που υπέστη την απονείρωση. Ήταν κάπως δημοκρατικό, κάπως ανοικτό, κάπως ατσούμπαλο. Αυτό που άμορφο σε μια κοινωνία σε μετάβαση. Θα μπορούσε να είναι ένα πανεπιστήμιο που θα παρενέβαινε, για να επηρεάσει τον τρόπο μετάβασης της κοινωνίας. Δεν πρόκανε.

Είχε όμως αρχίσει να δείχνει το νέο του πρόσωπο, δεν δεχόταν άκριτα την επέμβαση στη λειτουργία του. Επέβαλε τον περιορισμό του αριθμού των εισακτέων και περιόρισε τις μετεγγραφές. Τα κριτήρια ανέληψης του εκπαιδευτικού δυναμικού στη δεκαετία '82 - '92 ήταν απείρως αυστηρότερα εκείνων που προϋπήρχαν (και συγκεκριμένα εκείνων που έζησαν στην εξαετία '76 - '82 στη Νομική Σχολή του Αθήναι, ιδρυτική Σχολή του ιδρύματος, ό-

χι η πλέον αμαρτωλή). Ήταν μεταβατικό και ατελές αλλά έψαχνε να βρεί την ταυτότητα του σε μια συγκυρία μετάβασης.

Στο σημείο ακριβώς αυτό, πιστεύω, είμαστε εμείς οι ίδιοι διχασμένοι. Ο διχασμός βρίσκεται ανάμεσα στο φαντασιακό και το πολιτικό. Είμαι της γνώμης ότι έχει περάσει πλέον η περίοδος όπου μπορούσε να λέγεται με στοιχειώδη ειλικρίνεια ότι η παιδεία είναι ο κυριότερος μοχλός της ανάπτυξης, locus standi της μαζικότητας, της δημοκρατικότητας, της συλλογικότητας, του αυτοπροσδιορισμού του πανεπιστημίου απέναντι στην πολιτεία πρότερα, την κοινωνία ύστερα.

Το πανεπιστήμιο δεν μπορεί να δικαιώσει τη ύπαρξή του χρησιμοθηρικά. Άν μιλούμε για χρηματοθηρική εκπαίδευση, το παιχνίδι είναι χαμένο από χέρι. Αν ειλικρινώς μιλούμε για ηγεμονία της παιδείας και ημάς - αυτούς ως έγγυρο φορέα της - δεν έχουμε έγκυρο συνομιλητή ούτε ισχύ διαπραγματεύσεως. Οπότε:

- είτε μεν θα απεμπολήσουμε το ιδεολόγημα της παραγωγιστικής ανάπτυξης, εμπόρευμα που περιεφύθη επαρκώς, και θα ανιχνεύσουμε άλλους τρόπους, άλλες συναρθρώσεις αναπαραγωγής και βιωσιμότητας αυτής της κοινωνίας, διεκδικώντας την ηγεμονία της πολιτιστικής πρωτοπορίας από θέση θεσμικής ισχύος
- είτε δε θα υπηρετήσουμε την ανάπτυξη με τους όρους που τίθενται άλλθεν, ιδιωτεύοντας προς την ιδιωτικοποίηση και διαπραγματευόμενοι την αναπηρία παρέμβασής μας έναντι παροχής ανωδύνων πλήν αξιακών υπηρεσιών.

Βλέπω σ' αυτήν την κοινωνία - συγκυρία την ανάγκη του ερευνητικού πανεπιστημίου: το αντίστοιχο, στην τω-

ρινή συγκυρία, του φεουδαρχικού - αριστοκρατικού (που σ' εμάς δεν υπήρξε ποτέ), το αντίθετο του ανοικτού - λαϊκού - δημοκρατικού (που η πολιτική, η κοινωνία και η ίδια η πανεπιστημιακή κοινότητα, το έφτυσαν), το σαφώς αντίπαλο του αστικού - κρατικού (που συγκρότησε την κρατική - αστική τάξη του ιδωνιού, της υποτελούς, αντιδραστικής υστερίας, της φτηνιάρικης, τόσο προσοδοφόρου διαφθοράς, της εντυπωσιακής μετριότητας, ι- διαζόντως της υποκρισίας) - το ερευνητικό πανεπιστήμιο που θα μπορεί να αντιστοιχίσει στην κοινωνία - συγκυρία - πολιτική του τώρα - και - μετά.

Ο όρος «ηγεμονία» ξενίζει, είναι ξένος και ίσως αντιπαθής. Όμως ηγεμονία ενυπάρχει, έστω ως δυσάρεστος αρχή. Η πολιτική συγκυρία, ατυχώς, έστω και με πληθείο πρόσωπο, μπορεί να τραυματίζει το πανεπιστήμιο, όσο για την κοινωνική - άσπην.

Αλλά η συγκυρία δεν είναι κλειστή. Στην ανοικτή συγκυρία του τώρα - και - μετά, το πανεπιστήμιο έχει ειδικό ρόλο στην πολιτιστική ηγεμονία της κοινωνίας, ρόλο πολιτιστικό. Η αιτιολόγηση είναι απλή: το πανεπιστήμιο είναι η μόνη θεσμική ιεραρχία στην κοινωνία που αυτοκρίνεται. Αυτοκρίνεται συλλογικά, πέραν των εθνικοκρατικών ορίων. Ανταγωνίζεται, συγκρούεται και επικρατεί, λίγο έξω και λίγο πέρα από τη μικρή συγκυρία, είτε της κοινωνίας είτε της πολιτικής. Διαθέτει, για λόγους πέραν της οποιασδήποτε συγκυρίας, σχετική αυτονομία. Έτσι στέκεται μπρός στα κρίνοντας όμματα της δικής του κοινωνίας - και - πολιτικής καθ' ό μέτρον στέκεται μόνιμος στο δικό του επίπεδο, δηλαδή εάν και εφόσον είναι ερευνητικό πανεπιστήμιο.

Δ.Ρόκος: Κύριε Πρότανη, αγαπητοί συνάδελφοι, ήλπιζα η σημερινή συνάντηση να έχει λίγο διαφορετικό χαρα-

κτήρα. Τελικά είναι πάρα πολύ δύσκολο να αποψύγουμε το άθροισμα κάποιων μονολόγων παρ' όλο που υποτίθεται ότι θα έπρεπε να γίνει - κατά τη γνώμη μου - περισσότερη συζήτηση.

Εγώ λοιπόν θα επιχειρήσω να πάρω λίγα λεπτά και να πιστωθώ ελιπζω χρόνο για τη συζήτηση που θα ακολουθήσει. Θα επιχειρήσω, συνεπώς να κάνω μόνο ορισμένες προκλητικές νύξεις με κάποιες υποθέσεις εργασίας και με κάποια αξιώματα τα οποία θα υποστηρίξω, επιδιώκοντας τη βάση του διαλόγου με την ενεργό συμμετοχή και παρέμβαση σας.

Θα ήθελα λοιπόν, να υποστηρίξω ότι σήμερα, περισσότερο από ποτέ, το πανεπιστήμιο είναι ανάγκη να αποκτήσει το χαρακτήρα του πανεπιστημίου των ονείρων μας. Η γενιά η δική μου έχει ξεπεράσει λίγο το μισό αιώνα. Έζησε το πρώτο πανεπιστήμιο, -(θα χρησιμοποιήσω μερικά απ' αυτά που είτε ήδη ο Γιώργος Κριμπάς), - το πανεπιστήμιο του νόμου του '32. Διαμόρφωσε, στη συνέχεια, ως όφειλε, τις προϋποθέσεις για την αλλαγή της δομής και της λειτουργίας του με το νόμο 1268 του '82. Και βεβαίως βιώνει τώρα την προσπάθεια ανατροπής της ουσιαστικής μεταρρύθμισης της θεσμικού πλαισίου των ΑΕΙ στην οποία συνέβαλε ο Ν.1268/82 αποφασιστικά.

Και όταν λέω προσπάθεια ανατροπής, δεν εννοώ μόνο από το 1992 και μετά. Εννοώ από το 1983 τον Οκτώβριο και μετά, που άρχισε αργά αλλά σταθερά μια διαδικασία σταδιακής αναίρεσης του οράματος για μια βαθειά κοινωνική αλλαγή στην Ελλάδα, για την οποία τα πανεπιστήμια και τα πολυτεχνεία, προβλεπόμενα από τον Ν. 1268/82 να έχουν τον δομικό και καταλυτικό ρόλο του κινητήριου μοχλού.

Σήμερα, το 1992 βρισκόμαστε σε ριζικά διαφορετικές συνθήκες. Το νέο πανεπιστήμιο έχει να παλέψει πλέον

όχι με τη φεουδαρχική αντίληψη κάποιων, όχι με τον κοτζαμπασισμό των προκαπιταλιστικών, αντιαστικών - όπως είπε ο Γιώργος ο Κριμπάς - μερδών της ελληνικής κοινωνίας και της πολιτικής ζωής.

Αλλά έχει πια να αντιπαλέψει με μια ασύδοτη και θεοποιημένη, απ' όλες πια περιπού τις πλευρές, αγορά. Μια αγορά στην οποία τα πάντα πουλιούνται και αγοράζονται. Με μια κοινωνία η οποία συγκροτείται και λειτουργεί στο πρότυπο της αγοράς και διαπερνάει μετά με τις αγοραίες αναγκαστικά αξίες της την πολιτική, την αντίληψη για την ανάπτυξη, για το περιβάλλον και τον πολιτισμό.

Εγώ πιστεύω (και δεν θέλω να είμαι ούτε καταστροφολογικός, ούτε εοχαιτολογικός) ότι βρισκόμαστε σε μια εξαιρετικά κρίσιμη περίοδο για την ανθρωπότητα. Θα σας πω ένα μύχιο φόβο μου. Σκέφτομαι, ότι θα έρθει μια μέρα, αυτή την περίοδο στην οποία οι πλούσιοι γίνονται διαρκώς, θεσμικά, πολιτικά και κοινωνικά πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι σε όλο τον κόσμο, που αρκετές εκατοντάδες εκατομμυρίων μαύρων και κίτρινων συνανθρώπων μας θα μπουν σε χιλιάδες πιρόγες και, επειδή δεν θα έχουν πια να χάσουν τίποτα (όπως κάποτε άλλοτε οι προλετάριοι μόνο τις αλυσίδες τους), θα ζητήσουν τυφλή εκδίκηση, γιατί τη ζωή τους την έχουν χάσει ήδη, μια που είναι μαθηματικά προδιαγραμμένο ότι θα πεθάνουν είτε τυφλοί από «ορχοκέντρωση», (όπως π.χ. στην Ανω Βόλτα και στις γειτονικές της χώρες), ή από AIDS (όπως στη Νιγηρία, και στις γύρω χώρες), ή από πείνα ή δίψα (όπως στη Σαχέλ, τη Σομαλία και στις άλλες πάμφτωχες ερημοποιημένες περιοχές, της Αφρικής και της Ασίας).

Άρα λοιπόν, κάποτε θα μπουν στις πιρόγες και θα εκστρατεύσουν ίσως εναντίον του Μανχάταν, εναντίον του

Σίτι, αλλά και εναντίον της εφησυχασμένης και ευημερούσας καλής κοινωνίας μας στην Αθήνα. Και ίσως, μαζί με τους όλο και περισσότερους φτωχούς και περιθωριοποιημένους του αναπτυγμένου βιομηχανικού και μεταβιομηχανικού βορρά, ίσως, δεν θα αφήσουν τίποτα όρθιο.

Γι' αυτό λοιπόν (και μπορεί να ξενίσω μερικούς από σας που με ξέρουν από πάλη) οι δικές μου απόψεις για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου ενδεχομένου είναι εντελώς συντηρητικές και σοσιαλδημοκρατικές. Ισχυρίζομαι ότι πρέπει με κάθε τρόπο να προστατεύουμε, τουλάχιστον, τους πολιτισμούς που σήμερα έχουμε στον κόσμο μας, με όλα τα κακά τους. Πώς; Με τη μόνη λύση: Μικραίνοντας το χάσμα ανάμεσα στους πολύ πλούσιους και στους πολύ φτωχούς.

Ανάμεσα στις πολύ προνομιούχες και στις πολύ μειονεκτούσες περιοχές. Ανάμεσα στα αναπτυγμένα και στα αναπτυσσόμενα έθνη. Ανάμεσα στους λαούς που διατήρησαν τον πολιτισμό τους και στους λαούς εκείνους που εξανδραποδίστηκαν και υποτάχθηκαν στον πολιτισμό των κάθε φύσης κατακτητών τους.

Φέτος, όπως ξέρετε, «γιορτάζουμε» τα 500 χρόνια από την ανακάλυψη της Αμερικής, και είναι ένα τεράστιο θέμα προς ολοκληρωμένη διεπιστημονική μελέτη και έρευνα: εάν αυτό συνέβαλε στην πρόοδο της ανθρωπότητας ή στην οπισθοδρόμηση της.

Βλέπω λοιπόν έτσι τα Πανεπιστήμια να παίζουν έναν όλο και περισσότερο σημαντικό ρόλο στην σύγχρονη κοινωνία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των πολυδιάστατων, πληνθητικής πλέον εμβέλειας και σημασίας κοινωνικών, αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Για να επιτευχθεί όμως αυτή η υπερέβαση της παραδοσιακής και συχνά εφησυχαστικής ακαδημαϊκής καθημερινότητας στα πανεπιστήμια μας, θα πρέπει να υπάρχουν και να διασφαλίζονται μακροπρόθεσμα, οι ελάχιστες εκείνες θεσμικές (δομικές και λειτουργικές) προϋποθέσεις, οι οποίες θα επέτρεπαν την ολοκληρωμένη διεπιστημονική μελέτη και έρευνα των προβλημάτων αυτών από πανεπιστημιακούς δασκάλους και φοιτητές, επαρκείς και αξίους επιστημονικά, αλλά και κοινωνικά εναισθητους, υπεύθυνους και συνεϊδητούς πολίτες.

Αλλά σε ποιά κατάσταση βρίσκονται σήμερα οι Πανεπιστημιακοί θεσμοί;

Με σχετικές δημοσιεύσεις και εισηγήσεις μου τα τελευταία είκοσι χρόνια, επιχειρήσα να προσεγγίσω ρηθρικά τα

ζητήματα δομής και λειτουργίας των πανεπιστημίων μας, αλλά και να συμβάλω με τις μικρές δυνάμεις μου στη διαμόρφωση δημοκρατικών προτάσεων, πολλές από τις οποίες είχα την τύχη να τις δω να πραγματοποιούνται σε θεσμικό επίπεδο με την ψήφιση και ισχύ του Νόμου 1268/82 για την διαρθρωτική αλλαγή των Πανεπιστημίων μας.

Όπως όμως είχα την ευκαιρία πολλές φορές να τονίσω, οι Νόμοι και τα Προεδρικά Διατάγματα δεν αρκούν από μόνα τους και δεν επαρκούν για να επιτευχθεί μια ουσιαστική κοινωνική αλλαγή όπως είναι απτονότητα μια διαρθρωτική αλλαγή στα Α.Ε.Ι.

Και δυστυχώς η πραγματικότητα δεν με διέψευσε. Οι μεν πανεπιστημιακοί δάσκαλοι σε πολύ μεγάλο βαθμό δεν είμαστε άξιοι των δομικών αλλαγών που έφερε στο πανεπιστήμιο ο Νόμος 1268/82. Πιστεύω ότι εκείνη την περίοδο όσα σχεδίασαν και οραματίστηκαν το πανεπιστήμιο της αλλαγής, είχαν στο μυαλό τους μια ριζικά διαφορετική εικόνα, προσδοκώντας οι νέοι δάσκαλοι να είναι αποφασιστικά καλύτεροι και σ' όλα τα επίπεδα, (παιδεία, ήθος, αφοσίωση στο έργο τους, δημοκρατικότητα, επιστημονική επάρκεια, κοινωνική ευαισθησία κ.λ.π.), από τους προηγούμενους. Απ' την άλλη μεριά, ήταν περίπου σίγουροι ότι το φοιτητικό κίνημα, που δεν είχε επενδεδυμένα κατεστημένα συμφέροντα μέσα στο πανεπιστήμιο, αλλά ήταν τρέχων πληθυσμός, νουίνουμος πληθυσμός, θα μπορούσε να επιβάλει με το ήθος του, (το οποίο είχε πολύ πρόσφατα με τον αγώνα του το '72 και '73 αποδείξει), μια ριζικά διαφορετική ποιότητα στα πανεπιστήμια, αντίστοιχη με την «άλλη» κοινωνία που οραματιζόταν.

Σήμερα λοιπόν οι δάσκαλοι, όλο και περισσότερο ενδιαφέρονται δυστυχώς μόνο για την καριέρα τους και, παρά τα εξαιρετικά θετικά σχόλια που ακούω κι εγώ τώρα απ' αυτούς για τον Νόμο 1262/82, δεν ξεχνώ ότι το 1982 οι περισσότεροι τους ήταν ενάντιοι στο νόμο πλαίσιο, (ακόμη κι απ' αυτούς που ανήκαν στις καλύτερες προοδευτικές δυνάμεις), όπως θα θυμάται ο αγαπητός συνάδελφος κ.Κριμιάς.

Τώρα φαίνεται ότι όλοι είναι υπέρ του νόμου 1268/82. Αλλά έχουν ξεχάσει πολλοί απ' αυτούς μερικά πράγματα. Έχουν ξεχάσει ότι πρέπει να είμαστε υπέρ του νόμου πλαισίου σε όλη του τη φιλοσοφία. Δηλαδή, πρέπει να είμαστε υπέρ της πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης και εργασίας των πανεπιστημιακών δασκάλων στα πανεπιστήμια μας. Και πρέπει να είμαστε

ακόμα, κατά της ιδιωτικοποίησης και πλήρους εμπορευματοποίησης της έρευνας, και μ' άλλα λόγια, υπέρ της ατάργησης (-δεν ξέρω εάν εννοεί το ίδιο ο Γιώργος)- του εμπορικού και αγοραίου ερευνητικού πανεπιστημίου το οποίο δεν είναι αυτοπροσδιορισμένο, όπως πολύ σωστά είτε ο Πρύτανης, και επιφυλάσσει στον εαυτό του τον υπηρετικό και μόνο στη βιομηχανία και την αγορά ρόλο.

Άρα λοιπόν (με συγκατάθεση του συναδέλφου) είμαστε στο ίδιο μήκος κύματος. Αυτή τη στιγμή το πανεπιστήμιο κοντεύει, δυστυχώς, να γίνει δορυφορικό εξάρτημα μιας βιομηχανίας επιδοτούμενης, ετεροπροσδιορισμένης, κερδοσκοπικής, εκμεταλλευτικής και μη αστικής (με την έννοια που χρησιμοποιήσε ο κ.Κριμιάς). Γιατί για να φτάσουμε σε μια βαθειά κοινωνική αλλαγή (για όσους από μας το επιθυμούμε), θα πρέπει να περάσουμε από την αστική ολοκλήρωση. Δεν γίνεται αλλιώς.

Από τη μια μεριά λοιπόν, είχαμε χαμηλότερους από τις περιστάσεις δασκάλους. Από την άλλη μεριά, οι φοιτητές οι οποίοι παλαίψανε για δομικές αλλαγές στην παιδεία και την κοινωνία φύγανε και τώρα έχουμε άλλους φοιτητές. Και το λέω αυτό χωρίς να θέλω να προσβάλω κανέναν, γιατί έχω κι εγώ δύο παιδιά φοιτητές σήμερα.

Χωρίς δική τους ευθύνη οι νέοι φοιτητές δεν ενδιαφέρονται πια για τίποτα. Απορριπτόντας μετά βδελυγμίας αυτό που σήμερα φαίνεται να είναι η κυρίαρχη αντίληψη της πολιτικής για την κοινωνία των επαγγελματιών της πολιτικής, αποστασιοποιούνται ταυτόχρονα και από την πολιτική ως συμμετοχή, ευθύνη και αξία ζωής για τους πολίτες.

Θα μου επιτρέψετε εδώ να υποστηρίξω την άποψή μου και αν δεν συμφωνείτε το συζητούμε μετά, ότι οι πολίτες είναι, οι πολιτικοί οι πραγματικοί. Δηλαδή, αυτοί που δουλεύουν σκληρά μέσα στο πανεπιστήμιο ή στη δουλειά τους και που ενδιαφέρονται ταυτόχρονα δημοκρατικά για τα κοινά και για τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας. Αυτοί είναι κατά τη γνώμη μου οι πολιτικοί. Οι άλλοι, που συχνά βλέπουμε στα μαζικά μέσα επικοινωνίας να πολιτικολογούν, είναι απλώς επαγγελματίες οι οποίοι αντιπροσωπεύουν κάποιους. Εκείνους προφανώς που τους τιμούν και τους εξουσιοδοτούν με την ψήφο τους.

Οι σημερινοί λοιπόν «αδιάφοροι», όπως θα λέγαμε, φοιτητές δεν φαίνονται γι' αυτό που είναι. Είναι το νέο γέννημα αυτής της κοινωνίας που αρκείται

σ' αυτή την πολιτική έκφραση και κυριαρχείται απ' αυτήν. Και έχουμε, πρέπει να το ομολογήσουμε, παίξει αρνητικό ρόλο κι εμείς γι' αυτό που είναι. Όταν παλιά παλεύαμε μεταξύ μας για το ποιός σοσιαλισμός είναι καλύτερος. Ο υπαρκτός ή ο ανύπαρκτος. Και σφαιζόμαστε, ενώ πραγματικά ο τόπος μας είχε και έχει ανάγκη μερικά πολύ σημαντικά πράγματα με τη δημιουργική συμβολή και την πολλή δουλειά όλων μας για να μπορέσει να ορθοποδήσει.

Μια παρένθεση τώρα: Αισθάνομαι εξαιρετικά άσχημα όταν διαβάζουμε στο TIME, ή στο Guardian, ή στους TIMES, εντελώς σχελιαστικά άρθρα για τη χώρα μας. Εγώ πιστεύω ότι υπάρχει ανάγκη για έναν καινούργιο πατριωτισμό και διαφωτισμό στη χώρα μας. Πιστεύω ότι έχουμε αποίευντες δυνάμεις και ότι έχουμε πολλή δυναμική ως λαός και ως έθνος. Και αυτές οι δυνάμεις και αυτή η δυναμική μπορούν καταλυτικά ν' αναπτυχθούν στον προνομιώδη κοινωνικά χώρο των πανεπιστημίων μας.

Γι' αυτό θέλω να υποστηρίξω ότι τα πανεπιστήμια θα αποτελέσουν ξανά, και αυτό είναι ειρήνη και όραμα, έναν καινούργιο τόπο όπου θα δοθούν καινούργια νοήματα και ουσία στις παλιές έννοιες. Ανάπτυξη π.χ. για μένα, και εάν θέλετε να το συζητήσουμε στη συνέχεια, δεν υπάρχει, αν είναι μόνο οικονομική. Ή θα είναι ταυτόχρονα οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική, και σε αρμονία και με σεβασμό στο περιβάλλον, ή δεν θα υπάρχει ανάπτυξη.

Για να ξεπεράσουμε τις μοιραία τεχνοκρατικές μονομέρειες των ειδικτήτων, θα πρέπει ν' αρχίσουμε να βλέπουμε τα πράγματα με μια διεπιστημονική, όχι αιχμακή, όχι μεριζική, όχι ειδική και μόνο προσέγγιση. Πρέπει να δούμε τα σύγχρονα πολυδιάστατα και πολύπλοκα ζητήματα της κοινωνίας, της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος με την άκρως απαραίτητη πια σήμερα ολοκληρωμένη διεπιστημονική προσέγγιση.

Και αυτό είναι ένα πεδίο στο οποίο νομίζω ότι μπορούμε να κάνουμε πολύ δουλειά μέσα στα πανεπιστήμια. Είχαμε δύο σχετικά συνέδρια τον τελευταίο

καιρό. Ένα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (χαίρομαι που είναι ο συνάδελφος Ευτύχης Μπιτσάκης από τη Φιλοσοφική των Ιωαννίνων εδώ) και ένα στη Κρήτη στο Πολυτεχνείο, και όπου συζητήσαμε θέματα κοινωνίας, τεχνολογίας και παραγωγής στις νέες συνθήκες και ιδιαίτερα στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Και η δουλειά που παρουσιάστηκε και συζητήθηκε (και η οποία θα δημοσιευτεί) ήταν αξιολογική και σημαντική και χρήσιμη για όσους ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν τη σχέση του Πανεπιστημίου με την Κοινωνία στις νέες συνθήκες.

Πιστεύω, επαναλαμβάνω, ότι πρέπει να δώσουμε νέο νόημα στα παλιά δοχεία των εννοιών, διότι άλλαξαν ριζικά τα πράγματα. Και η καταλυτική αλλαγή είναι από το γεγονός ότι πλέον πανού υπάρχουν συστήματα σε ισορροπία. Και ισορροπία είναι μεν συχνά το τέλμα, αλλά όχι πάντα. Στην περίοδο της μαχητικής συνύπαρξης των δύο υπερδυνάμεων, είχα κάποτε γράψει, ότι εάν καταρρεύσει η μια από τις δύο, τότε αναγκαστικά, με βάση τους νόμους της φυσικής, θα καταρρεύσει και η άλλη.

Θα σας πω και μόνο για να προκαλέσω επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα κατά τη συζήτηση, ένα μικρό σχετικό παράδειγμα. Αφού και επειδή κατέρρευσαν τα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού, έκλεισε στις 31 Μαρτίου

φέτος και το μεγαλύτερο κέντρο πυρηνικών ερευνών των Ηνωμένων Πολιτειών στο Κολοράντο. Και βρέθηκαν 6.000 πυρηνικοί επιστήμονες, φυσικοί και μαθηματικοί με διδακτορικό, άνεργοι.

Για λόγους πολιτικής τώρα, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, σχεδιάζουν να δημιουργήσουν 2.000 θέσεις εργασίας για τους άνεργους πυρηνικούς επιστήμονες της Σοβιετικής Ένωσης, διότι φοβούνται το λογικό ενδεχόμενο, ότι για λόγους βιοτικών, αυτοί θα περάσουν τεχνογνωσία στις επικίνδυνες και πυρηνικά φιλόδοξες χώρες του τρίτου κόσμου, βρίσκοντας δουλειά στη Λιβύη, το Ιράκ κ.λ.π.

Αναπόδραστη στις γνωστές συνθήκες της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης είναι και η συνέπεια μιας τέτοιας πολιτικής επιλογής στο εσωτερικό των ΗΠΑ.

Γι' αυτό λοιπόν, εάν αυτή τη στιγμή πάτε στην Αμερική (και ήμουν πριν δύο μήνες στην Αμερική), θα δείτε διδακτορικά τα οποία κοιμούνται κάτω από τις γέφυρες και κρατάνε πινακίδες που λένε: «Είμαι άστεγος, έχω Ph.D. στην πυρηνική φυσική. Είμαι άνεργος, σας παρακαλώ δώστε μου δουλειά, σας παρακαλώ δώστε μου ενίσχυση για φαγητό».

Με το παράδειγμα αυτό, οριακό και ελλειπτικό αναγκαστικά για λόγους χρόνου, μπορούμε πιστεύω έξω από ακατάσχετες θεωρητικολογίες ν' ανοί-

ξουμε τη συζήτηση για την κοινωνία, και τις σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις της με τις κυρίαρχες πολιτικές της εκφράσεις κι επιλογές, με την Παιδεία, την Έρευνα και την Τεχνολογία, την Ανάπτυξη, την Παραγωγή και το Περιβάλλον.

Και μια τέτοια συζήτηση νομιμοποιούμαστε να την ανοίξουμε μέσα στο πανεπιστήμιο που είναι ένας νευρικός και ευαίσθητος χώρος, όπου μπορούν να ανθίσουν καινούριες ιδέες και να συγκροτηθούν με επιχειρήματα.

Και μπορεί να γίνει αυτό, γιατί το Πανεπιστήμιο έχει το μεγάλο προσόν και πλεονέκτημα της ελευθερίας της διακίνησης ιδεών και της πλήρους αυτοδιοίκησης.

Νομίζω ότι η μεγάλη ευθύνη μας είναι να ξαναπροσδιορίσουμε τις βασικές έννοιες για το πού θέλουμε να πάει αυτή η κοινωνία. Θέλουμε να μείνει ανθρώπινη, ή θέλουμε να γίνει απλά και μόνο ανταγωνιστική όπως η αγορά. Αυτό μένει σε μας, στο πανεπιστήμιο να τ' αποφασίσουμε.

Και επειδή για αυτό δεν μπορεί να συμβεί στο πανεπιστήμιο της παλιάς μορφής, στο πανεπιστήμιο των ειδικοτήτων, πιστεύω ότι πρέπει να ξεκινήσει σε ένα καινούριο πανεπιστήμιο. Στο πανεπιστήμιο της αλληλεπιδράσεως, της διεπιστημονικότητας, της ολοκληρωμένης προσέγγισης, μελέτης και έρευνας των μεγάλων προβλημάτων του καιρού μας. Στο πανεπιστήμιο που τα πολλά λόγια θα δώσουν τη θέση τους στο συγκεκριμένο, πειστικό, αξιο και συνεργιστικό έργο του. Σας ευχαριστώ.

Φ. Βώρος: Όταν προσκλήθηκα από τον κ. Πρύτανη να πάρω μέρος σ' αυτή τη συζήτηση, ομολογώ ότι ένιωσα πολλή αμηχανία. Τι μπορούσα να προσφέρω σε μια συζήτηση «Πανεπιστήμιο και Κοινωνία», εγώ που όλα τα χρόνια της δικής μου σταδιοδρομίας τα έχω αφιερώσει στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση;

Ωστόσο, απ' όσα άκουσα και από τον κύριο Πρύτανη και από τους δύο προκλήσαντες, νομίζω ότι ήταν σωστό που αποδέχτηκα, γιατί η προπανεπιστημιακή εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο για την ποιότητα και για τις δυνατότητες που έχει η πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Δεύτερο, γιατί η σχέση μου με την εξουσία τα τελευταία 16 χρόνια που υπηρετώ στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, μου έχει αποκαλύψει πολλά μυστικά που δεν μαθαίνονται στα βιβλία, αλλά βιώνονται με την πράξη. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο είναι συμβουλευτικό συλλογικό όργανο και έχει επικοινωνία με την πολιτική ηγεσία, ιδιαίτερα

στο επίπεδο εκείνο που η πολιτική ηγεσία νομίζει, ελπίζει, προσδοκά ότι μπορεί να διαμορφώσει τις συνειδήσεις στην προπανεπιστημιακή φάση. Και πριν σας διαβάσω ένα σημείωμα που ετοίμασα σχετικά για μια ιστορική προσέγγιση στο θέμα αυτό της σχέσης της παιδείας γενικότερα και της κοινωνίας, επιτρέψτε μου να κάνω μια διευκρίνιση.

Ότι η *κοινωνία*, σε κάθε συγκεκριμένη στιγμή που γνωρίζουμε από την ιστορία, αντιπροσωπεύεται από μια *κρατική εξουσία*. Που παρεμβαίνει ανάμεσα στο τι ζητάει ή τι χρειάζεται η κοινωνία και στο τι μπορεί να προσφέρει η παιδεία ή νομίζει ότι μπορεί να προσφέρει. Και *τι, σε κάθε περίπτωση, επιθυμεί να επιβάλλει η πολιτική ηγεσία*.

Μ' αυτό το νόημα επιτρέψτε μου να σας διαβάσω ένα σύντομο σημείωμα για να αποφυγώ την κάποια φλυαρία που με κληνιάει συχνά σε τέτοιες περιπτώσεις. Το σημείωμα αναφέρεται σε *διευκρινίσεις για τις αφετηρίες και τους στόχους της ακαδημαϊκής κοινότητας και της πολιτικής ηγεσίας*.

Η *ακαδημαϊκή κοινότητα* γνωρίζει σε κάθε συγκεκριμένη στιγμή και επινοεί ή ανακαλύπτει τα όρια της επιστήμης και της τεχνολογίας και της δυνατότητας που έχει με τη γνώση να προσφέρει κάτι στην κοινωνία.

Η *κοινωνία*, από την πλευρά της, εκφράζει κάθε φορά τις ανάγκες ή τις αναζητήσεις της, που αναμφίβολα συγκαταλαμβάνουν και κινούν όλους τους άλλους αλλά και την ακαδημαϊκή κοινότητα, που έχει μια ιδιαίτερη ευαισθησία. Κυρίως όταν έχει και επαφή με την κοινωνία. Πράγμα που συμβαίνει λ.χ. στη δική μας περίπτωση.

Και τέλος, η πολιτική ηγεσία, εκλεγμένη ή αυθαίρετη, αισθάνεται πάντα κάποια δέσμευση απέναντι στην κοινωνία και προσδοκά από την ακαδημαϊκή κοινότητα συμπαράσταση για να ανταποκριθεί στο έργο της, με τον τρόπο που θα αποφέρει για την πολιτική ηγεσία, -κατά κύριο λόγο- την πιο άμεση και ορατή εξυπηρέτηση των στόχων της.

Στο σημείο αυτό, *υπάρχει λιθανότητα σύγκρουσης ή διαφάνειας ανάμεσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα και στην πολιτική ηγεσία*. Η πρώτη, έχει λόγους να επιθυμεί να προωθεί τις ιδέες της να γίνουν θεσμοί. Η δεύτερη, έχει λόγους να αξιοποιεί την προσφορά.

Αλλά το πράττει μέσα στα όρια της ορατότητας της, των επιδιώξεών της και, φυσικά, της πολιτικής ιδεοτέλειας. Η δυνατότητα σύγκλισης εξαρτάται από την ποιότητα της πολιτικής ηγεσίας

και την ικανότητά της να σέβεται την ακαδημαϊκή κοινότητα, να ενθαρρύνει την ακαδημαϊκή ανεξαρτησία. Και να καρπώνεται την ακαδημαϊκή προσφορά.

Ανάλογα με το ανάστημά της, η πολιτική ηγεσία έχει τη δυνατότητα να επιλέγει συνεργάτες από τον ακαδημαϊκό χώρο. *Υψηλούς*, πράγμα σπάνιο, *μεσαίους*, πολύ συνηθισμένο, *χαμηλούς και χαμερπείς* ακόμα πιο συχνό. Και *σκυφοκέφαλους βέβαια*, με ανάλογα αποτελέσματα. Αυτά είναι μια πραγματικότητα.

Η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει δικαίωμα και υποχρέωση να προβάλλει με ευπρέπεια τις απόψεις της, όχι κυρίως προς την πολιτική ηγεσία, αλλά προς την κοινωνία. Για να δημιουργεί ένα μοχλό πίεσης και να προσδοκά από εκεί, από την κοινωνία, πρωτοβουλίες.

Θα μπορούσε κανείς να αναφέρει παραδείγματα, επιφυλάσσομαι παρακάτω, αλλά συνεχίζω τον συλλογισμό μου. Συχνά η κοινωνία προηγείται σε ευαισθητοποίηση και επίσης συχνά ακολουθεί, σε απόσταση μάλιστα. Αυτά μας διδάσκει η ιστορία.

Και επιτρέψτε μου να πω ότι, όσοι μελετούν την ιστορία -αυτός είναι ο κύριος λόγος που με ενθάρρυνε να αποδεχτώ- συνηθίζουν να *αποφεύγουν την δεοντολογία και να περιγράφουν την πραγματικότητα*.

Οι *πολιτικοί* γνωρίζουν κυρίως το δεύτερο γνώρισμα της κοινωνίας. Ότι δε μπορεί να ακολουθήσει την πρωτοπορία των στοχαστών της *και παρεμβαίνουν στο κενό*. Γνωρίζουν, λέω, κυρίως αυτό το δεύτερο γνώρισμα και έχουν λόγους να συμπορεύονται μ' αυτό.

Είναι μοιραία η τριβή ή η διαφορά εκτιμήσεων ανάμεσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα και την πολιτική ηγεσία, με αναφορά και των δύο στην κοινωνία ως σύνολο, που όλοι προέρχονται απ' αυτό και ανήκουν σ' αυτό και ενδιαφέρονται γι' αυτό. *Αλλά με τον τρόπο τους. Και ανάλογα με τα συμφέροντά τους και για τους λόγους τους*.

Πού βρίσκεται κάθε φορά η αλήθεια; Όχι μόνο η επιστημονική, αλλά και η κοινωνική; Προτιμώ να διαβάσω ένα ερεθιστικό παραδείγμα και μ' αυτό να τελειώσω, ενώ ελπίζω πως η συζήτηση θα μας επιτρέψει να δούμε πολλά παραδείγματα από την ιστορία.

Από την εποχή που ο Περικλής λ.χ. προστάτευε τον Αναξαγόρα, ως καλός ηγέτης, ως πούμε ηγέτης μεγέθους, άλλοι, που είχαν ορατότητα και συμπεφέροντα χαμηλότερα από τον Περικλή, φρόντισαν να διώξουν τον Αναξαγόρα. Και όλη η ιστορία είναι γεμάτη από τέτοια παραδείγματα.

Δηλαδή, κι εάν βρεθεί κάποτε ένας καλός πολιτικός, είναι πολλοί οι άλλοι οι ταπεινοί που τον περιβάλλουν. Και έχοντας πολύ χαμηλότερο ανάστημα, φροντίζουν να δυσχεράνουν τα πράγματα. Πώς θα λυθούν τέτοιες αντινομίες; Δεν είμαι απαισιόδοξος, δεν προσβλέπω ιδιαίτερα στην παρέμβαση πολιτών στην κοινωνιών όπως οι Κινέζοι, που θα αφυπνίσουν τις «πολιτισμένες» κοινωνίες.

Νομίζω ότι μέσα στις δυτικές κοινωνίες, το φαινόμενο του Λος Αντζελες μπορεί να γενικευτεί και ίσως πολυ σίνομα. Αλλά ας αφήσω αυτή την κοινωνιολογική εκτίμηση. Να επανέλθω στο συλλογισμό μου που έλεγα: *πού βρίσκεται η αλήθεια*; Ανάμεσα στην πολιτική ηγεσία που έχει την δική της

υποκρισία, πολλές φορές, και την ακαδημαϊκή κοινότητα που πραγματικά διαπνέεται σε μεγαλύτερο ποσοστό, πολύ μεγαλύτερο ποσοστό, από αγαθές προθέσεις.

Το επίγραμμα που υπαινίχθηκα, έχει τον τίτλο «Η αλήθεια». Είναι από κάποιον Γερμανό γραμμένο και έχει μεταφραστεί πριν από 40-50 χρόνια στη χώρα μας. Τον καρπό που νομοθετήθηκε εκείνος ο νόμος του 1932 για τα πανεπιστήμια, αλλά που συντροφεύταν -επιτρέψτε μου να πω την άλλη, τη δραματική του διάσταση - συντροφεύσαν από το νόμο 4329 του '29, που είναι γνωστός στην κοινωνική ζωή ως *ιδιώνυμο κ.λπ.*

Η αλήθεια λοιπόν. Όπως το έχει μεταφράσει νομίζω ο Ι. Λάμπας της προηγουμένης γενιάς:

«Ένας καθρέπτης λαμπερός από τα ουράνια πέφτει παλάτια με πονηριά του σατανά, στη γη και γίνεται χλίδα κομμάτια οι άνθρωποι τρέχουν κοντά, καθένας ένα κομματάκι αρπάζει

και όμως πιστεύει στα σωστά πως όλον τον καθρέπτη εξουσιάζει».

Ειδικά οι πολιτικοί φροντίζουν τον καθρέπτη να τον συντρίβουν και να δημιουργούν σύγχυση. Και όσοι έχουν κοινωνικά συμφέροντα συνεπικουρούν. Τα υπόλοιπα στη συνέχεια.

Σας ευχαριστώ.

Ν. Μαρζάτος: Θα αρχίσουμε τώρα τη συζήτηση και παρακαλώ το ακροατήριο να λάβει μέρος.

Ερώτηση: Μπορεί το πανεπιστήμιο να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας;

Δ. Ρόκος: Δεν ξέρω εάν μπορεί, αλλά εγώ πιστεύω ότι το πανεπιστήμιο πρέπει να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας. Από την βαθύτατη κρίση της κοινωνίας η οποία διαπερνάει όλα της τα στρώματα, αλλά και το χώρο των τεχνών και του πολιτισμού.

Υποστηρίζω όμως ότι είναι ίσως ο μόνος χώρος που θα μπορούσε πολύ περισσότερο από άλλους χώρους να το προσπαθήσει. Γιατί το πανεπιστήμιο πάντοτε ήταν ένας προνομιακός χώρος άσκησης της προσωπικής ελευθερίας, ανάπτυξης δημιουργικών διαδικασιών έρευνας και αναζήτησης της αλήθειας, αλλά και σύγκρουσης των ιδεών. Και αυτό πιστεύω ότι πρέπει περισσότερο από κάθε άλλη φορά να είναι και σήμερα, στους πολύ δυσκολότερους από οποιαδήποτε άλλη περίοδο καιρούς.

Γιατί σήμερα δεν έχεις πλέον να αντιπαλέψεις με μια δικτατορία ή με μια ξένη κατοχή. Έχεις να αντιπαλέψεις με την ισοπέδωση των αξιών και με την αναξιοπιστία των πάντων. Εάν α-

νοίξετε οποιονδήποτε ραδιοφωνικό σταθμό, ή σταθμό τηλεόρασης, θα ακούσετε και θα δείτε ανθρώπους οι οποίοι μιλάνε με τα λιγότερο κολακευτικά λόγια για την πολιτική, για τους πολιτικούς, για τα κόμματα, αποδιδο-ντάς τους τη μεγαλύτερη ευθύνη για την κρίση της κοινωνίας. Κι όμως, όταν πάμε και ψηφίζουμε υπάρχουν συντριπτικά ποσοστά με τα οποία εκλέγονται αυτά τα ίδια τα διάφορα κόμματα.

Δηλαδή, φτάνουμε ως πολίτες σε ένα σημείο να λέμε ότι πραγματικά αναγνωρίζουμε τα προβλήματα της κρίσης της κοινωνίας και εν τούτοις αποφασίζουμε να βιώσουμε μ' αυτά και να είμαστε μέρος απ' αυτά. Γι' αυτό πιστεύω ότι το πανεπιστήμιο είναι ένας χώρος αντίστασης στον κατήφορο της κρίσης και τώρα πια πολύ πιο ουσιαστικής, διότι είμαστε τώρα ωριμότεροι, σοφότεροι, μέσα από τις εξαιρετικά επώδυνες για τον καθένα μας διαδικασίες. Δεν πιστεύω ότι είμαστε πιο νοήμονες πλέον όλοι.

Δεν κρατάμε ούτε παντιέρες, ούτε θέλουμε ο ένας να φάει τον άλλον. Έχουμε διδαχτεί πολύ από τα πράγματα. Και γι' αυτό ενδεχομένως μπορεί να αποτελέσει το πανεπιστήμιο και ένα πεδίο μιας καινούργιας ενότητας για δημιουργική δουλειά και προκοπή, αλλά και παράδειγμα ζωντανό και αξιόπιστο για το ξέπερασμα της κρίσης κοινωνίας. Αλλά αυτό θέλει πίστη, θέληση, αφιέρωση και το κυριότερο την πολλή δουλειά μας αποκλειστικά μέσα στο πανεπιστήμιο.

Ερώτηση: Πόσο ρεαλιστικό είναι αυτό; Τα Πανεπιστήμια στην Αμερική μήπως μας δείχνουν ένα δρόμο; Μήπως ο νόμος 1268/82 τα μίμηθηκε; Και το λέω εγώ που και προσωπικά και ως τμήμα υποστηρίζαμε και υποστηρίζουμε το Νόμο Πλάισιο.

Δ. Ρόκος: Ο κ. Κριμπάς θα απαντήσει σε ό,τι τον αφορά. Εγώ νομίζω ότι ήμουν ασαφής. Θα ήθελα το πανεπιστήμιο να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας και να δώσει μια νέα πνοή στην κοινωνία. Και αυτό το πράγμα νο-

μίζω ότι είναι και εξαιρετικά γοητευτικό. Και ένα αντικείμενο το οποίο μπορεί να ξαναδημιουργήσει μια καινούργια κοινωνική δυναμική, απαλλαγμένη από όλες τις στρεβλώσεις του παρελθόντος.

Γιατί δεν πρέπει να έχουμε ποτέ κλειστά τα μάτια στα πράγματα και στα ζητήματα στα οποία κάναμε λάθη όλοι μας. Όχι τα "mea culpa" που λένε. Εγώ υποστηρίζω ότι ο νόμος πλάισιο 1268/82 είναι ό,τι σημαντικότερο υπήρξε στην Ελλάδα. Και χάριχα πάρα πολύ που το είστε και εσύ και το τμήμα σου.

Για το πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ δύο λόγια. Εγώ πιστεύω ότι μακροπρόθεσμα θα χρεωκοπήσει το αμερικάνικο πανεπιστήμιο. Όσο κι εάν φαίνεται ότι λέω αυτή τη στιγμή κάτι προκλητικό. Και επιχειρηματολογώ σχετικά: Γιατί το πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ εξακολουθεί να θεραπεύει τη μονοδιάστατη ειδική και μόνο προσέγγιση των αντικειμενικά πλέον εξαιρετικά πολύπλοκων σύγχρονων προβλημάτων.

Κατά τη γνώμη μου, τα προβλήματα της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος σήμερα, της οικονομίας και της κοινωνίας, δεν μπορούν να ιδωθούν ούτε με το ψυχρό μάτι του οικονομόμετρου οικονομολόγου μόνο, ούτε με το μάτι του παθιασμένου κοινωνιολόγου, ούτε του ψυχρού μηχανικού.

Η μελέτη και η έρευνά τους απαιτεί πλέον όλες αυτές τις οπτικές και μάλιστα με συστηματικά διεπιστημονική και ολοκληρωμένη μεθοδολογία. Και όπως θα ξέρετε, έχω κάνει ένα σχετικό κείμενο στον Πυρφόρο για το καινούργιο το πανεπιστήμιο, το διεπιστημονικό πραγματικά πανεπιστήμιο, στο οποίο πιστεύω ότι θα πρέπει να προχωρήσουμε.

Στην Αμερική τώρα, και το λέω να μην παρεξηγηθώ από κανέναν, εξακολουθεί να γίνεται σήμερα πολύ σοβαρή δουλειά στα καλά πανεπιστήμια στις διάφορες ειδικότητες. Δεν λέω ότι οι ειδικές μερικές προσεγγίσεις δεν χρειάζονται. Αλλά βέβαια δεν αρκούν πλέον στη διερεύνηση των πολύπλοκων σημερινών κοινωνικών, αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων τα οποία συνεπάγεται η αναγκαία σήμερα «μαχητική συνύπαρξη» της Ανάπτυξης με το Περιβάλλον και τα οποία βέβαια δεν τελούνται σε εργαστηριακές συνθήκες. Διότι φοβούμαι ότι κάποτε θα μπει ίσως μέσα η ίδια κοινωνία και δεν θα αφήσει τίποτα όρθιο, αφού δεν θα έχει πια τίποτα να περιμένει από τις ασύμβατες και ασύνδετες με τις ανάγκες και τις προσδοκίες της, ειδικές και πολύ «αποδοτι-

κές» μονοδιάστατες τεχνοκρατικές επιτυχίες τους.

Γ. Κριμπάς: Μια μικρή προσθήκη σε όσα είπε ο κ. Ρόκος, διότι υπάρχει ενδεχομένως μια διάσταση απόψεων. Εγώ δεν θεωρώ ότι το Πανεπιστήμιο μπορεί να διαδραματίσει πρωτοποριακό ρόλο στην Ελληνική κοινωνία. Και ο λόγος βρίσκεται αλλού: οφείλεται στην απουσία της αστικής τάξης που ήρθε διαβατάριο πουλί προς το τέλος του 19ου αιώνα όταν επέστρεψε η Ελλάδα της διασποράς. Τότε έκανε το θαύμα της Ελλάδας των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών, ηττήθηκε και αποχώρησε. Το κίνημα του 1935 είναι η τελευταία μεγάλη αναλαμπή, και έκτοτε η ελληνική κοινωνία έπαψε να είναι κοινωνία συγκρούσεων. Εδώ βρίσκεται η ουσία.

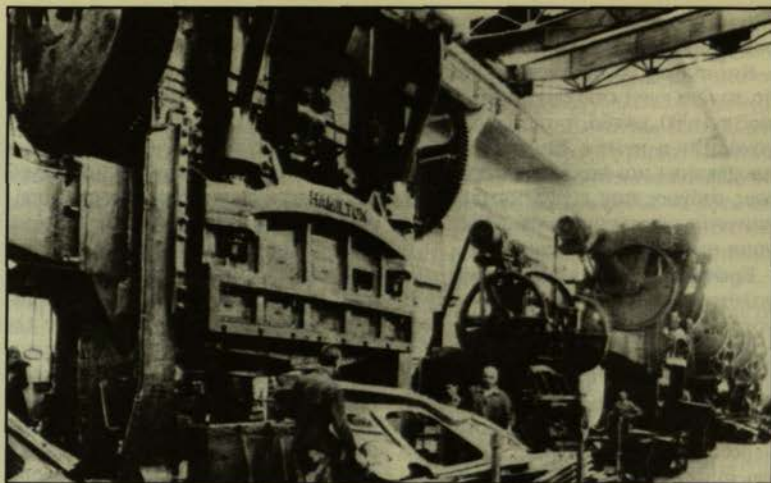
Η Ελλάδα έζησε έναν εμφύλιο πόλεμο τύπου 18ου αιώνα, τύπου φαντασιακού, με αποτέλεσμα όχι τόσο το ότι έχασε η Αριστερά, αλλά ότι το τέλος του ήταν η ταφόπλακα της Ελληνικής κοινωνίας, η οποία έπαψε να είναι κοινωνία συγκρούσεων. Θεωρήθηκε σύγκρουση η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981, αλλά ο ελληνικός λαός δεν κατάλαβε ότι όλο το διεθνές κατεστημένο ήθελε το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Από την κυρία Θάτερ έως το ΝΑΤΟ. Και αυτός ο λαός, ο τόσο τρομαγμένος από συγκρούσεις, τα ήθελε όλα. Την αλλαγή βεβαίως, αλλά με ησυχία, απολύτως.

Αυτός ο λαός γιατί άραγε δεν θέλει συγκρούσεις; Διότι έφυγε η ανώτερη τάξη. Του έμεινε η κρατική μπουρζουαζία, οι στρατιωτικοί μηχανισμοί, οι δημόσιοι υπάλληλοι, η δικαιοσύνη. Και πώς κυβερνάτο; Πριν το '74, πριν το '67 κυβερνούσαν οι ξένες προβείες. Όταν έγινε το πρόβλημα με την Κύπρο και είπε ο Γ. Παπανδρέου να πάει στη Μόσχα, ο υπουργός Εξωτερικών Κωστόπουλος είπε: «Μα, ηρωτήθη ο βασιλεύς;». Η Ελληνική κοινωνία τρομάζει λοιπόν με τις συγκρούσεις. Και τούτο, όταν όλος ο δυτικός πολιτισμός είναι πολιτισμός συγκρούσεων.

Ας έρθουμε τώρα στο Πανεπιστήμιο. Η πρόσφατη ρήξη, αυτή η συμβατική ρήξη γίνεται το καλοκαίρι. Και δεν σαλεύει φύλλο. Άρα είχαν δίκιο όσοι επέμεναν να περάσει ο νόμος με το «κατελείγον». Ήταν πρόβλεψη αγοράς, το λανσάρισμα ενός νέου προϊόντος. Και το προϊόν πωλήθηκε.

Όταν η κοινωνία είναι τόσο σμπαραλιασμένη, προφανώς αδυνατεί να κινηθεί.

Από δω και πέρα, η απάντηση των Πανεπιστημίων στην κρίση είναι να

φύγουν προς τα μπρος, ερευνητικά. Υπό ποια έννοια; Σαφώς όχι κατά το αμερικάνικο πρότυπο. Εδώ προσυπογράφω όσα είπε ο κ. Ρόκος, με μια μόνο προσθήκη. Τα αμερικανικά Πανεπιστήμια θα χρεωκοπήσουν και οικονομικά. Το μυστικό του ιδιωτικού Πανεπιστημίου στην Αμερική ήταν οι επιχορηγήσεις μέσω του αμυντικού προϋπολογισμού, ο οποίος τώρα υφίσταται σημαντικές περικοπές. Οπότε τι μένει; Η παραγωγή στελεχών για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες όμως μειώνουν το ανθρώπινο δυναμικό τους. Οι επιχειρήσεις δεν πηγαίνουν πια στα πανεπιστήμια προς άγραν στελεχών, με συνέπεια τα τελευταία να μαραζώνουν. Τον θεό της αγοράς πρέσβευαν, και αυτός ο θεός τους εκδικείται.

Αλλά πιστεύω ότι η κοινωνία δεν έχει πια την Αμερική ως πρότυπο. Αυτό ίσχυε πριν αρκετές δεκαετίες. Η ευρωπαϊκή κοινωνία κινείται σε άλλο, πολύ υψηλότερο πολιτιστικό επίπεδο: εκεί γίνονται οι συγκρούσεις, σε υψηλό επίπεδο πολιτιστικών αξιών. Τέτοιες συγκρούσεις μπορεί να προέλθουν και από το εσωτερικό του πανεπιστημιακού χώρου. Αυτή τη διάσταση θέλω να θίξω λέγοντας ότι το πανεπιστήμιο οφείλει να γίνει ερευνητικό.

Ν. Μαρκάτος: Θα καταθέσω και τη δική μου άποψη. Το Πανεπιστήμιο οφείλει να αυτοπροσδιορίζεται. Το Πανεπιστήμιο είναι ο χώρος όπου δημιουργείται νέα γνώση. Γι' αυτό και το αίτημά μας συνοψίζεται στη δημόσια παιδεία, για να μην καταλήξει το πανεπιστήμιο να θεραπεύει μόνο κάποιες άγνωστο πόθεν ορμώμενες επιθυμίες. Και στην Αμερική στόχος των πανεπιστημίων είναι η κάλυψη επιθυμιών, χωρίς όμως να εξετάζεται η προέλευση και η στόχευσή τους. Για μένα, πανεπιστήμιο είναι ο χώρος που

ορίζει τις ανάγκες της κοινωνίας, πράγμα ολότελα διαφορετικό.

Και μια διευκρίνηση. Οι δυνάμεις της αγοράς και παραδεκτές είναι, και προφανώς επιζητούν οι ίδιες βελτίωση και διόρθωση. Το πανεπιστήμιο δεν πρέπει να φτιάχνει ανθρώπους που να δουλεύουν στις δεδομένες δυνάμεις της αγοράς, της αγοράς-«Θεού», αλλά ανθρώπους που να είναι διατεθειμένοι να συμβάλουν στη βελτίωση των δυνάμεων της αγοράς, γιατί -και εδώ είναι το ζήτημα- οι ίδιες οι δυνάμεις της αγοράς το επιδιώκουν. Στο σημείο αυτό, τεράστιος είναι ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει το σύγχρονο πανεπιστήμιο.

Φ. Βώρος: Μια σύντομη παρέμβαση για τη σχέση πανεπιστημίου και κοινωνίας. Δεν θα αναφερθώ στις λειτουργίες του πανεπιστημίου που δεν είναι η δουλειά μου, αλλά στο χώρο το δικό μας, όπου το πανεπιστήμιο έχει λειτουργήσει πάντα ως χώρος προώθησης των ιδεών για το φωτισμό της κοινωνίας. Αυτό πιστεύω ότι μπορεί να γίνει περισσότερο από άλλοτε, επειδή ακριβώς οι καιροί το επιβάλλουν.

Θα ήθελα ακόμη να προσθέσω ότι η Ελληνική κοινωνία δεν υποτάχθηκε τόσο εύκολα, είτε στον ξένο είτε στον ντόπιο παράγοντα. Τόσο στο κίνημα του '35, όσο και μετά, για να μην αναφερθώ στην Εθνική Αντίσταση. Ανεξάρτητα από όσα πλήρωσε στη συνέχεια με τον εμφύλιο, που και αυτός είναι σύμπτωμα ζωτικότητας. Μήπως αντίθεση και τάση για σύγκρουση δεν υποδηλώνει και το 1958, όταν μετά από διώξεις και φυλακίσεις, μετά από υποχρεωτική μετακίνηση πληθυσμών στο εσωτερικό (μαρασμός της υπαίθρου) και στο εξωτερικό (μετανάστευση), εμφανίζεται η κοινωνία να διεκ-

δικαι από τη δεξιά την εξουσία; Την οποία και πήρε αριθμητικά το 1964.

Και ακόμη, θα ήθελα να προσθέσω ότι το ίδιο έγινε στις αρχές της δεκαετίας του '80, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η ηγεσία δεν μπόρεσε να προχωρήσει και να πραγματοποιήσει τους στόχους που είχε υποσχεθεί. Η κοινωνία όμως, νομίζω ότι έδειξε δύναμη αντίστασης και επιμονής.

Ερώτηση: Παλαιότερα υπήρχε μεγαλύτερο κύρος των καθηγητών, γεγονός που συνεπικουρείτο και από το κύρος της γλωσσικής έκφρασής τους. Σε βόμασταν τον καθηγητή στο αμφιθέατρο γιατί η όλη παρουσία του -μαζί και η γλωσσική- τον έκανε σεβαστό. Σήμερα έχω την εντύπωση ότι έχει εκπέσει αυτό το κύρος μαζί με τη γενικότερη γλωσσική παιδεία, γεγονός που αντανακλάται και στο επίπεδο των φοιτητών.

Φ. Βώρος: Πρώτα απ' όλα επιτρέψτε μου να πω, ότι αυτό το μεγαλείο (που έλεγαν στο παρελθόν) της γλωσσικής έκφρασης της ακαταβίβτικης, έχει υπερνικηθεί σήμερα, ακριβώς με τη γλώσσα της επικοινωνίας. Δε συμφωνώ ότι σήμερα είναι η εκφραστική ικανότητα των Ελλήνων συνολικά σε χαμηλότερο επίπεδο. Είναι σε πολύ υψηλότερο. Επειδή τα καταλαβαίνουμε. Μα, και των καθηγητών τα λόγια τώρα τα καταλαβαίνουμε.

Κάποτε ήταν ιδανικό σε μια μάνα να πάει να ακούσει τον γιο της δικηγόρο στο δικαστήριο να αγορεύει και να μην καταλαβαίνει τι είπε ο γιος της!!!

Στην προηγούμενη γενιά τι είπαν οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και δίδαξαν την ελληνική κοινωνία; Κατά κύριο λόγο μίλησαν αυτοί που δεν ήταν στο πανεπιστήμιο. Λόγου χάρι, η γενιά η δική μου, έμαθε φιλοσοφία από τον Θεοδορίδη που είχε απολυθεί και από τον Παπανούτσο, που ποτέ του δεν είχε καταλάβει πανεπιστημιακή έδρα. Σε σχέση με αυτόν υπάρχει μια μικρή πληροφορία που συνδέεται με τούτο το χώρο και θα σας την πω.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 δύο άνθρωποι σαν τον Κ. Τσάτσο και τον Π. Κανελλόπουλο, που ήταν εγγράμματοι, ανεξάρτητα από το κόμμα στο οποίο βρίσκονταν, θεωρούσαν τροπή τους να είναι ο Παπανούτσος έξω από το πανεπιστήμιο και -όντας αυτοί κυβερνητικοί- νομοθέτησαν έναν τρόπο να τον φέρον στο Πολυτεχνείο. Έτσι δημιουργήθηκε η πρώτη έδρα φιλοσοφίας στο Πολυτεχνείο.

Αλλά μέχρι που να γίνει η προκήρυξη κ.λπ., είχαμε παρέμβαση των «ανακτόρων» και δόθηκε η έδρα σε άλλον, νήπιο σε σύγκριση προς τον Πα-

πανούτσο... Μην μου ζητήσετε λεπτομέρειες.

Ε. Μπιτσάκης: Η σχέση πανεπιστημίου και κοινωνίας στην Ελλάδα οριοθετήθηκε από ένα αντιδραστικό και αναχρονιστικό πλαίσιο, με κύρια ευθύνη της αστικής τάξης που δεν θέλησε να αφήσει το πανεπιστήμιο να ορθοποδήσει και να χαράξει μόνο το δρόμο του. Η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια αναμόρφωσης αυτού του πλαισίου που θα αποδόσμευε την ερευνητική, επιστημονική και κοινωνική δυναμική του ελληνικού πανεπιστημίου, έγινε στις αρχές της δεκαετίας του '80, αλλά συνάντησε πολλά και πολύμορφα εμπόδια και αντίστοιχες αντιστάσεις. Ένα μέρος της προήλθε από το καθηγητικό κατεστημένο που τορπάρισε το νόμο και προσπάθησε να τον χρησιμοποιήσει για να προωθήσει τους δικούς της ανθρώπους. Αλλά και οι φοιτητές δεν στάθηκαν στο ύψος των αναγκών, εν μέρει λόγω κομματικής καθοδήγησης, άλλοτε πάλι επειδή θέλησαν να προωθήσουν καθαρά συντεχνιακά και ανάξια λόγου αιτήματα που συνοψίστηκαν στο εξεταστικό, την έκταση της ύλης

σπουδών κ.λπ. Τέλος, και η ίδια η κοινωνία αρνήθηκε να συμβάλει ενεργά στην κατεύθυνση αναξωγόνησης του πανεπιστημίου. Σήμερα βλέπουμε να επιχειρείται μια παλινόρθωση του αντιδραστικού πανεπιστημίου, μαζί με την υιοταγή του στις ανάγκες της καπιταλιστικής οικονομίας των πολυεθνικών. Η διεξοδος που οφείλουμε να επιδιώξουμε είναι η πραγματική αναμόρφωση του πανεπιστημίου που -παρά το ότι στους σημερινούς καιρούς θα ηγήσει παράδοξα- πρέπει να συνδέεται με μια αναγέννηση των οσοιαλιστικών ιδεών. Αυτό όμως παραμένει

συνολικά ζητούμενο, αν δει κανείς ποια είναι η κατάσταση του φοιτητικού κινήματος και της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα, στην εποχή που διανύουμε.

Ν. Μαρκάτος: Δεν θα αποφύγω τον πειρασμό να αναφερθώ σύντομα στο ζήτημα των φοιτητών, επειδή λέχθηκε ότι οι φοιτητές αδιαφορούν κ.λπ. Πράγματι το κάνουν, και σε πολλές περιπτώσεις εγώ λέω ότι καλά κάνουν. Το λέω αυτό γιατί η ελληνική κοινωνία χρησιμοποιεί το πανεπιστήμιο σαν εφελτήριο για την επιτυχία των νέων στη ζωή, πράγμα που είναι λάθος. Εφόδια για τη ζωή δεν δίνει μόνο το πανεπιστήμιο.

Μια κοινωνία σαν την ελληνική, χωρίς φαντασία και επαγγελματικό προσανατολισμό από νωρίς, οδηγεί στις σπουδές ανθρώπους που δεν το επιθυμούν. Οι μισοί φοιτητές μου δεν θέλουν να σπουδάσουν. Και δεν έχουμε το δικαίωμα να αναγκάσουμε κάποιον να σπουδάσει, όταν δεν το επιθυμεί. Η εκπαίδευση είναι αποτελεσματική όταν ευχαριστεί τόσο τον διδάσκοντα, όσο και τον διδασκόμενο.

Αν σ' αυτό προσθέσουμε και το γεγονός ότι αρκετοί εξ ημών των καθηγητών είμαστε μάλλον κατώτεροι των προσδοκιών των φοιτητών που κουράγικαν για να εισχθούν στα ΑΕΙ, τότε αποκτούμε μια πληρέστερη εικόνα. Όσοι απομένουν από αυτόν τον αρνητικό ισολογισμό, σπουδάζουν γιατί το θέλουν και έχουν ανάλογες επιδόσεις.

Άρα έχουμε το ερώτημα: με δεδομένη την κοινωνική πίεση για σπουδές και το φάσμα της ανεργίας, μπορούμε άραγε να καταλογίζουμε ευθύνες στους φοιτητές;

Όσον αφορά τώρα μια γενικότερη λειτουργία του πανεπιστημίου, εδώ θα πω ότι δεν μπορεί να εστιάζει την προσοχή του μόνο στις κοινωνικές ανάγκες. Η προσέγγιση οφείλει να είναι ολοκληρωμένη, διεπιστημονική όπως λέει ο κ. Ρόκος. Ο μηχανικός που κατασκευάζει μια τεχνολογική λύση δεν μπορεί να εξετάζει μόνο την αποτελεσματικότητα και την ελαχιστοποίηση του κόστους. Θα το κάνει αυτό, αφού πρώτα υπολογίσει εξ αρχής το κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος. Κι αυτό, τουλάχιστον, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο προσπαθεί όσο μπορεί να το κάνει μέσα στα προγράμματα σπουδών.

Ερώτηση: Τι μπορεί να αντιπαραθέσει το σημερινό πανεπιστήμιο στην προσπάθεια συντηρητικής αναδιάρθρωσης που επιχειρεί το κράτος; Ποιες

δραστηριότητες θα το ανοίξουν περισσότερο στην κοινωνία;

Γ. Κριμπάς: Πριν έλθω στο καθεαυτό αντικείμενο της ερώτησης νομίζω ότι πρέπει να σταθώ λίγο σ' ένα θέμα που τέθηκε προηγουμένα. Το κύρος του επιστημονικού, του πανεπιστημιακού λόγου, πράγμα αρκετά πολύπλοκο. Κατ' αρχάς, οφείλουμε να πούμε ότι πολλοί έγιναν επώνυμοι με την ιδιότητα του πανεπιστημιακού και παρεμβαίνουν υπ' αυτή την ιδιότητα σε σειρά ζητημάτων στα οποία είναι αναμώδιοι. Να ξεχωρίσω βέβαια τις διοικήσεις των πανεπιστημίων, οι οποίες οφείλουν να είναι παρούσες στο δημόσιο διάλογο επί ζητημάτων πολιτικής, δηλαδή επί των προεκτάσεων της ακαδημαϊκής πρακτικής. Άλλο αυτό όμως, και άλλο η διαρκής περιπλάνηση των «επώνυμων» σε ραδιόφωνα και τηλεοράσεις, όπου εκφράζονται επί παντός επιστητού νομίζοντας ότι πρωταγωνιστούν, ενώ στην ουσία είναι κομπάρσοι. Τέτοιο ανοιχτό πανεπιστήμιο να λείπει. Πρέπει να διαφυλαχθεί το κύρος του πανεπιστημιακού, με όπλο τη σοβαρότητα, ίσως και τη σοβαρόφάνεια καμιά φορά.

Μια σύντομη απάντηση τώρα στον κ. Μπισοάκη. Διαφωνώ καθέτα. Δεν υπάρχει σκληρή και σφιχτή σύνδεση ανάμεσα στην ταξική διάσταση και το φαινόμενο αναπαραγωγής του πανεπιστημίου. Θα έλεγα μάλιστα ότι η αστική περίοδος του ελληνικού πανεπιστημίου ήταν λαμπρή. Αν το πανεπιστήμιο έχει κύρος, τούτο οφείλεται στις μεταρρυθμίσεις που έγιναν από το 1910 έως το 1932. Παρά το ιδιώνυμο, το οποίο υποδήλωνε ότι η προοδευτική πλευρά της αστικής τάξης προετοίμαζε το κράτος της δεξιάς. Όμως έφτιαξε πανεπιστήμιο και διόρισε ανθρώπους, όπως ήταν ο Κιτσίκης. Ανθρώπους ανεξάρτητους και αυτόνομους, διότι τους είχε ανάγκη.

Σήμερα όμως η κατάσταση διαφέρει. Το ερώτημα είναι τι πανεπιστήμιο θέλει σήμερα η αστική τάξη; Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια δεν είναι φτηνή λύση, διότι λιγότερο κοστίζει να δώσεις υποτροφίες και να στεύεις τα παιδιά στο εξωτερικό. Αλλά προφανώς δεν είναι αυτό ζητούμενο. Ας δούμε λοιπόν τα δεδομένα: 120.000 παιδιά τελειώνουν το λύκειο κάθε χρόνο, ανεπίδεκτα μαθησώς και ακατάλληλα προς πάσα παραγωγική εργασία. 40.000 ύστερα υπό τρελή προπόνηση μπαίνουν στα ΑΕΙ, ενώ οι 80.000 είναι αποτυγχόντες, καταδικασμένοι στην αφάνεια. Οι 40.000 όμως γίνονται πρόβλημα ως άνεργοι πτυχιούχοι, οπότε έρχεται το νομοσχέδιο του Υπουργείου Παιδείας

και τους σταματά στον πρώτο κύκλο. Συμπέρασμα: από άνεργοι γίνονται και αυτοί αποτυγχόντες. Το όλο σύστημα απαξιώνει την εργασιακή δύναμη με τη βοήθεια ενός «κατεπείγοντος» νομοσχεδίου που περνά στο θερινό τμήμα της Βουλής.

Τί απαντάμε σ' αυτά τα δεδομένα, εμείς ως πανεπιστήμιο; Εγώ λέω ότι πρέπει να σταθούμε στα εξής: Δεν είμαστε υπόλογοι για το γεγονός ότι αποφοιτούν από το λύκειο 120.000 παιδιά. Εμείς θα πάρομε τόσους, όσους μπορούμε να κάνουμε καλύτερους από μας. Αυτό ονομάζω εγώ ερευνητικό πανεπιστήμιο. Και εδώ θα συμφωνήσω με τον κ. Μπισοάκη - πράγμα που ίσως φανεί παράδοξο - ότι εάν δεν υπάρχει σοσιαλιστική προοπτική, ή όποια άλλη προοπτική, τότε στερείται νοήματος το όλο εγχείρημα. Αλλιώς, είτε θα μετατραπούμε σε άλλη μια κατηγορία κρατικοδια των υπαλλήλων με λιγότερα ή περισσότερα προνόμια, είτε θα αντα-

ποκριθούμε στο δέλεαρ να γίνουμε επιχειρηματίες, γεγονός που συντελείται με ραγδαίο ρυθμό.

Το ζήτημα είναι ότι πρέπει να απαντήσουμε άγνωστο με ποια μέσα, ίσως με ένα νέο πανεπιστημιακό όμιλο - σ' αυτή τη βαθύτατη αντιμεταρρυθμίση, διότι η κατάσταση είναι κρίσιμη. Χάθηκε μια μάχη, αλλά όχι ο πόλεμος. Ο πόλεμος συνεχίζεται, έχει αρχίσει από πολύ παλιά.

Ν. Μαρκάτος: Για να μην υπάρξει απογοήτευση, θα πω μόνο πως η Σύνοδος των Πρυτάνεων αποφάσισε να φτιάξουν τα πανεπιστήμια ένα νέο νόμο. Μια magna carta της παιδείας, ένα πλαίσιο ευέλικτο μέσα στο οποίο τα πανεπιστήμια θ αναπτύσσουν με δικούς τους εσωτερικούς κανονισμούς τις δικές τους ιδιαιτερότητες, αποφασίζοντας μόνα τους. Ενώ δεσμευθήκαμε ότι αυτός ο νόμος θα γίνει αντικείμενο συζήτησης στα πανεπιστήμια και διαλόγου με την πολιτική ηγεσία. Δεν είναι συνεπώς λίγο ότι 10 μέρες μετά την ψήφιση του νόμου, όλοι οι πρυτάνεις διαφόρων πολιτικών αποχρώσεων ζητούν νέο νόμο.

Όμως μπορούμε να αντικρούσουμε το πανεπιστήμιο και από διαφορετική σκοπιά. Γιατί πρέπει αναγκαστικά τα ΑΕΙ να είναι επαγγελματικά σχολεία; Γιατί να μη μορφώνονται 120.000 άνθρωποι μη έχοντας εργασία; Πιστεύω ότι η διέλευση από το πανεπιστήμιο δίνει στον άνθρωπο εφόδια να βρει κάπου μια θέση, όπου θα εργαστεί καλύτερα διότι γνωρίζει να σκέφτεται με αριστερό τρόπο.

Γ. Κριμπάς: Δεν υποστήριξα την απόψη του επαγγελματικού σχολείου. Είναι κάτι το ξεπερασμένο, γεγονός που το αποδέχεται ακόμη και η Νομική Σχολή. Το κλειστό επάγγελμα, που επιδοτείται από τους άλλους είναι τελειωμένη υπόθεση. Το ζήτημα είναι αλλού. Μπορεί να μορφώσεις 120.000 άτομα; Αν μπορείς, κάντο. Χρειάζεται όμως σχέδιο και παρεμπιπτόντως, θεωρώ επικίνδυνο να το κάνει αυτό ένα κατά τη γνώμη μου ανυπόστατο και επικίνδυνο όργανο, η Σύνοδος των Πρυτάνεων. Ενώ, πρωταρχικό θέμα είναι ποιος επιλέγει τους φοιτητές. Όχι μόνο τον αριθμό τους, αυτό είναι αντικείμενο διαπραγματεύσεως, αλλά κυρίως ποιους φοιτητές. Είναι ζήτημα κλειδί, από το οποίο ξεκινά η σύγκρουση.

Φ. Βώρος: Με πολλή συντομία: Το πανεπιστήμιο νομίζω (ή τα πανεπιστήμια γενικά) δεν είναι μόνο ο κόσμος που ζει σε μία συγκεκριμένη στιγμή μέσα στο πανεπιστήμιο. Είναι και ο κόσμος που θα έρθει και ο κόσμος που έφυγε. Τον υπαινίχθηκε πιο μπροστά νομίζω κάποιος με μία παρέμβαση.

Γι' αυτό, νομίζω ότι για να έχουμε επίθετο δημοκρατικότητας μέσα στην πανεπιστημιακή ζωή (που αναρωτιέστε ποιος θα τους επιλέξει και με ποια κριτήρια) είναι ανάγκη πράγματι να αναδιατυπωθεί ο τρόπος μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όχι με αυτό το αποπνικτικό της σκέψης σύστημα που έχουμε σήμερα, αλλά με κάποιο άλλο που θα μπορούσε λ.χ. να ελέγχει την επιστημονική επάρκεια και τη μεθοδολογία της επιστήμης, τον τρόπο σκέψης του υποψηφίου.

Δηλαδή, κάποια μεθοδικότητα στη σκέψη του, δοσμένη φυσικά από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Και πειδί, επαναλαμβάνω, δεν είναι μόνο εκείνοι που θα έρθουν και είναι ανάγκη να κριθούν ότι είναι επαρκείς για να παρακολουθήσουν πανεπιστημιακές σπουδές, αλλά είναι και εκείνοι που βγήκαν και αποτελούν την ελληνική κοινωνία σε μεγάλο βαθμό και την επηρεάζουν, προκύπτει ανάγκη διαφ-

κούς -ουσιαστικής- επανεκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

Κάποιος κύριος αναφέρθηκε πιο μπροστά σε 100.000 εκπαιδευτικούς, 100.000 εκπαιδευτικοί είναι μόνο οι δάσκαλοι και οι καθηγητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Και είναι τίμιο να υπογραμμίσουμε... πόσο ακριβώς προσπαθεί το κράτος να μην τους προσφέρει καμία επιμόρφωση, αλλά να τους αποβαρύνει. Όμως εκείνοι προσπαθούν. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ το κράτος τους προσφέρει μονάχα λίγες σελίδες οδηγίες, δηλαδή περίπου, καθοδήγηση για το τι θα κάνουν, εκείνοι εκδίδουν δεκάδες περιοδικά. Πραγματοποιούν συνέδρια. Η ΟΛΜΕ και η ΔΟΕ έχουν κωδικοποιήσει σήμερα σε πολλούς τόμους τις απόψεις τους για τα διάφορα εκπαιδευτικά ζητήματα.

Βέβαια, έρχεται η πολιτεία και δημιουργεί σύγχυση με όλα τα μέσα «πληροφόρησης» που διαθέτει: εδώ είναι το σημείο που χρειάζεται η μάχη του διαφωτισμού, από όλους προς όλες τις κατευθύνσεις. Και με το ραδιόφωνο και με την τηλεόραση και με τις εφημερίδες και με τα πάντα: προς όλες τις κατευθύνσεις διαφωτισμός. Γιατί η πολιτεία και τώρα ακόμη, που δημιούργησε τα «περίφημα» ΠΕΚ (Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα), τα έφτιαξε να είναι διοικητικά όργανα.

Τοποθέτησε ανθρώπους που κατά κάποιο τρόπο έσκυψαν το κεφάλι για να πάρουν ελεημοσύνη από τον υπουργό. Κάποια εκδούλευση προσωπική. Και στη συνέχεια λειτούργησαν οι ίδιοι άνθρωποι για να απομακρύνουν από την επιμόρφωση εκείνους που θα μπορούσαν να μιλήσουν στους νέους εκπαιδευτικούς. Να τους επιμορφώσουν.

Ωστόσο, δεν κρύβεται ο λόγος. Και επιτρέψτε μου να πω ότι το κύρος δεν είναι η αμφίεση, είναι η εγκυρότητα του λόγου.

Δ. Ρόκος: Θα μου επιτρέψετε να κάνω τρία μικρά σχόλια. Πρώτον, για να ενώσω κι εγώ τη συμφωνία μου μ' αυτό που είτε ο Γιώργος ο Κριμπάς, ότι η σύνοδος των πρυτάνεων είναι ανυπόστατο όργανο. Και επειδή ο Πρύτανης μας είναι αρκετά νοήμων, αλλά και θεληματικός, μπορεί -εάν συμφωνήσει να το μετατρέψει αυτό σε πράξη. Και το συνδέω αυτό με το θέμα της σημερινής συνάντησης.

Ο πρώτος νόμος για τα πανεπιστήμια και εννοώ ο Νόμος 1268 του '82, (χωρίς τις αλληπάλληλες τροπολογίες οι οποίες τον έκαναν μετά τον Οκτώβριο του 1983 αγνώριστο, αλλοιώνοντας σε μεγάλο βαθμό τη φιλοσοφία του), προέβλεπε ένα όργανο, το Εθνικό Συμ-

βούλιο Ανώτατης Παιδείας που συνέδεε την παιδεία με την παραγωγή και με την κοινωνία και αποτελούσε το δημόσιας ευθύνης όργανο κοινωνικού ελέγχου των πανεπιστημίων.

Το όργανο αυτό λειτούργησε δημιουργικά ως τον Οκτώβριο του '83. Κάποια στιγμή όμως, όταν κάποιοι κατάλαβαν και συνειδητοποίησαν τη δυναμική αυτού του οργάνου, (του οποίου παρεμπιπτόντως είχα την τύχη και την ευτυχία να προεδρεύω στις τέσσερις πρώτες συνεδριάσεις του), αιφνιδιασμένοι απ' το ότι οι αποφάσεις του ήταν ομόφωνες, παρ' όλο που υπήρχαν μέσα εκπρόσωποι της κοινωνίας και της παραγωγής όλων των τάσεων αλλά και όλων των κομμάτων από ένας, (δηλαδή ισοπεδωτικά ίσα και όχι με απλή αναλογική εκπροσώπηση, όπως θα ήταν το καλύτερο όνειρο και η επιδίωξη των κάθε φύσης αντιπολιτισμών), τρώμαξαν και αντέδρασαν.

Και την τέταρτη φορά παραιτήθηκε ο εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας. Δεν το άντεχαν, (για ποιά άραγε λόγο) να συμφωνούν όλοι στην ενωτική και δημιουργική αντιμετώπιση των προβλημάτων των πανεπιστημίων με βάση την αρμονική σχέση και αλληλεπίδρασή τους με την κοινωνία, τις ανάγκες και τις προσδοκίες της. Αλλά τί είχε επιδιωχθεί και κατορθωθεί στη λειτουργία του ΕΣΑΠ;

Απλά, να είναι τεκμηριωμένες οι προτάσεις, να υπάρχει ένας ανυπόκριτος διάλογος. Και όταν υπήρχε από μια πλευρά μια θετική άποψη να την ασπάζεται ο άλλος. Και έτσι έδειχνε ο καθένας την καλή του πρόθεση, θμελιωνόταν η αμοιβαία εμπιστοσύνη στο χειρισμό θεμάτων εθνικής κλίμακας και σημασίας όπως είναι η πολιτική για τα πανεπιστήμια, και το ΕΣΑΠ αποκτούσε ουσιαστική δύναμη κοινωνικής παρέμβασης.

Όταν κατάλαβαν λοιπόν ότι αυτό το όργανο είναι επικίνδυνο για το σύστημα, άρχισαν να το «μετασχηματίζουν», να το «μεταλλάσσουν» και το κάνουν από ΕΣΑΠ, ΣΑΠ, όπως θα θυμάστε, Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας. Και μετά, να το υποκαταστήσουν με τη σύνοδο των πρυτάνεων στην οποία ενέδωσαν πολλοί «προοδευτικοί» πρυτάνεις, πολύ πριν από τον Νίκο τον Μαγκάτο, διότι αναγκάστηκαν να «παραδεχθούν» το επικίνδυνο για το σύστημα «ατόπημα» τους. Σκέφτηκαν ίσως τί θέλουμε εμείς μ' αυτόν τον εκπρόσωπο της ΟΛΜΕ και τι θέλουμε εμείς τώρα με αυτόν της ΓΕΣΑΣΕ ή με τους άλλους εκπροσώπους; Αλλά όλοι αυτοί παίζουν ένα ρόλο. Είναι η ίδια η ελληνική κοινωνία. Άρα λοιπόν εκεί, κ.

Πρύτανη, εάν μπορείτε ξαναδώστε υπόσταση στο Συμβούλιο έστω Ανώτατης Παιδείας.

Ν. Μαρκάτος: Να απαντήσω. Επειδή είναι πολύ σημαντικό, εάν καταλαβαίνω ή όχι τι είναι αυτό το όργανο. Στην τελευταία σύνοδο έγινε η πρόταση να τυποποιηθεί και να βγάλουμε και κανονισμό λειτουργίας. Και ο Πρύτανης του Πολυτεχνείου άσκησε το βέτο του. Και έληξε το θέμα.

Δ. Ρόκος: Ωραία. Αλλά καλό είναι να ξαναγυρίσουμε πάλι στις πηγές, γιατί τουλάχιστον ο νόμος 1268 του '82 είχε μια ενιαία φιλοσοφία. Και είχε μια ολοκληρωμένη θεώρηση για το τι ρόλο έπρεπε να παίξει ένα πανεπιστήμιο στην κοινωνία.

Δύο άλλα σχόλια. Πρώτον. Κανένας δε μίλησε από εδώ για ηγεμονία των πανεπιστημίων. Δεν ξέρω, δεν άκουσα τη λέξη καθόλου. Ούτε για ηγεμονία πανεπιστημιακών ούτε για ηγεμονία πανεπιστημίων. Μακριά τουλάχιστον από εμένα, και όχι επειδή μένω στα Εξάρχεια, μακριά από κάθε έννοια ηγεμόνευσης. Ενδεχομένως να εννοούμε ότι θα παίζουν ένα πρωτοποριακό, παρακνητικό ρόλο, σημαντικό ρόλο. Σ' αυτό προφανώς συμφωνώ.

Φ. Βώρος: Επιδιώχτηκε από την πολιτεία ο ηγεμονικός ρόλος των πανεπιστημίων για την φαλκίδευση των διαδικασιών της προπανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Όλοι οι «φεροί και άσχετοι» λ.χ. που επιστρέφουν διάφορα όργανα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συμβάλλουν ακούσια σε ένα στόχο: να επιμορφώσουν τη δυναμική της μόρφωσης στον προπανεπιστημιακό χώρο. Γιατί όντας «ξένοι», σε άλλους χώρους σταδιοδρομημένοι, έχουν άλλη νοοτροπία και άγνοια των αναγκών.

Όταν συνεδριάζουμε με τέτοιους άσχετους ανθρώπους, αναγκάζομαστε, όσοι είμαστε επαγγελματίες του χώρου της προπανεπιστημιακής εκπαίδευσης, για πολλά ζητήματα να κάνουμε μάθημα νηπιαγωγείου. Και φαντάζεστε στη συνέχεια, αυτοί να αποτελούν το προεδρείο της προπανεπιστημιακής εκπαίδευσης για όλα τα ζητήματα που επηρεάζουν, φυσικά, και την πανεπιστημιακή. Ελπίζω πως εννοείτε τι εννοώ. Άλλωστε εγώ τα έχω δημοσιεύσει αυτά επωνύμως και δεν έχω κανένα λόγο να θεωρήσω ότι πρέπει να μείνουν στην αίθουσα αυτή.

Δ. Ρόκος: Ένα εμβόλιο σχόλιο σ' αυτό που λέει ο κ. Βώρος. Η δική μου άποψη είναι ότι η κρισιμότερη δουλειά της παιδείας γίνεται στη νηπιακή και στοιχειώδη εκπαίδευση. Πολλοί άνθρωποι έχουν πει πως ό,τι παίρνει το παιδί ως τα έξι του χρόνια, δεν τα παίρ-

νει μετά σε ολόκληρη τη ζωή του. Και αυτό είναι μια πραγματικότητα.

Επομένως, όταν έγιναν οι πανεπιστημιακές σχολές για τα στελέχη της στοιχειώδους και της προσχολικής εκπαίδευσης αυτό σήμαινε κάτι. Έδινε το βάρος και αναγνώριζε το κύρος της δουλειάς των εκπαιδευτικών αυτών των βαθμίδων.

Φ. Βόρος: Συμφωνώ μαζί σας, αλλά αναφέρθηκα στις πολύ πρόσφατες ρυθμίσεις.

Δ. Ρόκος: Εντάξει. Το δεύτερο σχολίο που θα ήθελα να κάνω, ενός λεπτού μόνο, είναι για να προβάλω και πάλι τη συμφωνία μου σ' αυτό που είπε ο Γιώργος Κριμπάς: να μην αλλοτριωθούμε δηλαδή τυρβάζοντας περί τους χιλιάδες δήθεν πλουραλιστικούς σταθμούς οι οποίοι παίζουν με την δημοσιότητα. Και βεβαίως ψαρεύουν τους εξ ημών ανήτους.

Γιατί πράγματι, όποιο κουμπί και να γυρίσεις, στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση θα ακούσεις και θα δεις τρία πρόσωπα, τα ίδια πάντα, δεν θέλω να τα πω, τα ξέρετε όλοι σας, που μιλάνε και έχουν άποψη επί παντός επιστητού σε όλους τους σταθμούς με όλους τους καλούς κονφερανσιέ του συρμού. Και που βεβαίως δεν θα ήθελαν ποτέ να προσκαλέσουν και να ακούσουν το λόγο του Μπατσάκη. Ή το λόγο του Ερατοσθένη Καφωμένου, δύο άξιων καθηγητών της Φιλοσοφικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που ξέρω και εκτιμώ ιδιαίτερα. Ή πολλών άλλων. Δεν τους θέλουν, δεν

τους καλούν, δεν τους παίζουν. Γιατί οι μετοχές τους είναι ψηλά μεν στο Πανεπιστήμιο και στην κοινωνία, αλλά δεν «πουλάνε», όπως θα έλεγαν, στην αγορά των media.

Τι πρέπει να κάνουμε εμείς; Και ο Γιώργος νομίζω το υπαινίχθηκε, αλλά και εγώ το κάνω. Αρνούμαι. Λυπάμαι πάρα πολύ, πολύ ευγενικά, δεν θέλω. Υπάρχουν άλλοι που τα λένε καλύτερα και άλλωστε υπάρχουν πολλοί, που πολύ το θέλουν να μιλήσουν.

Δεν προτείνω ούτε τον αναχωρητισμό, ούτε τον ελιτισμό έναντι των κυρίαρχων μέσωσ της μαζικής επικοινωνίας. Προτείνω όμως την αντίσταση των πανεπιστημιακών και των ανθρώπων του πνεύματος και των τεχνών στο αγοραίο, με την τρέχουσα στα media έννοια της αγοράς. Μ' άλλα λόγια, στο χυδαίο της αγοραίας χρησιμοποίησής τους ως λόγων παρενθέσεων μεταξύ διαφημιστικών μηνυμάτων.

Γ' αυτό νομίζω, ότι μένοντας συνειδητά στη σιωπή και στη σκιά μπορούμε να ξαναδώσουμε ένα κύρος σε κάτι το οποίο έχει χαθεί τώρα στο βωμό της επικαιρικότητας και της μαυλιστικής δημοσιότητας. Τώρα είναι τόσο πολλοί περιοδεύοντες θίασοι αυτών που μιλούν για τα πάντα, που είναι καλό μερικοί να σιωπούν. Αυτό όμως νομίζω ότι θα μπορούσε να αλλάξει εάν γινόταν ένας σοβαρός ραδιοφωνικός σταθμός, π.χ. σταθμός του πανεπιστημίου, ή των πανεπιστημίων όλης της χώρας, ο οποίος θα μπορούσε να δώσει το λόγο σ' αυτούς

που με σεμνότητα αλλά και επάρκεια έχουν κάτι καινούριο και ουσιαστικό να πουν.

Και εδώ τελειώνοντας θα διαφωνήσω λίγο με τον φίλο μου τον Ευτύχη Μπατσάκη. Και εγώ πιστεύω στη σοσιαλιστική προοπτική. Δεν θέλω όμως να τη διδάξω στο πανεπιστήμιο. Θέλω μέσα στο πανεπιστήμιο να συγκρούονται οι ιδέες ελεύθερα με τα επιχειρήματά τους και όχι με τους ταγμένους οπαδούς.

Έχεις δίκιο, αλλά αυτή τη στιγμή οι ιδεολογίες είναι ξεκρέμαστες.

Και εάν πούμε ότι είναι ευκαίιο να ζωντανέψει το Πανεπιστήμιο και να ξαναγίνει πεδίο ιδεολογικών αγώνων, αυτό μοιραία θα εξελιχθεί δυστυχώς και πάλι σε διαμάχη ΠΑΣΟΚ - Νέας Δημοκρατίας και ΚΚΕ.

Κι εγώ λέω ότι αυτά έχουν πια ξεπερασθεί απ' τη ζωή. Αυτό πιστεύω.

Χρειάζεται μια νέα πολιτική.

Η πολιτική των υπεύθυνων συνειδητών και δημιουργικών πολιτών που πονάνε τον τόπο τους και θέλουν να δουλέψουν δημιουργικά, να συνθέσουν τις αντιθέσεις τους και να συμβάλουν στην προκοπή της πατρίδας μας μέσα και έξω από τα Πανεπιστήμια.

Ν. Μαρκάτος: Νομίζω ότι φθάσαμε στο τέλος της αποφινής συζήτησης. Ευχαριστώ όλους τους συμμετάσχοντες, ομιλητές και ακροατήριο για τη γόνιμη συζήτηση. Ο προβληματισμός παραμένει και λειτουργεί ως υποθήκη για το μέλλον.

